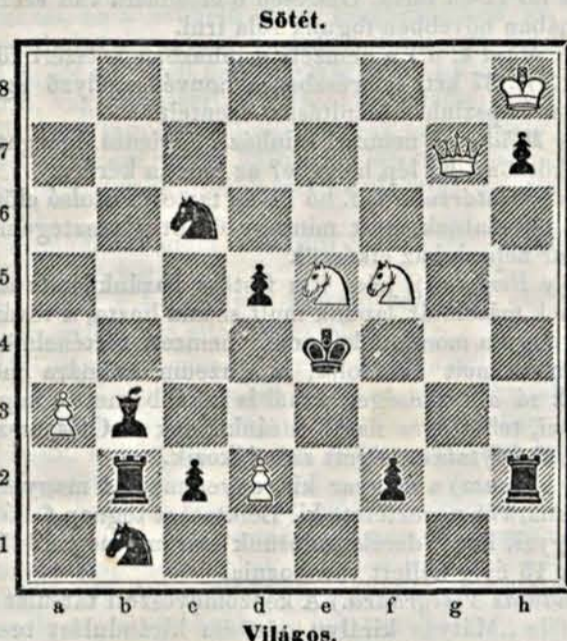

SAKKJÁTÉK.

81-ik sz. feladvány. — Weisz A. J. tanártól (Budán).

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 76-ik sz. feladvány megfejtése.

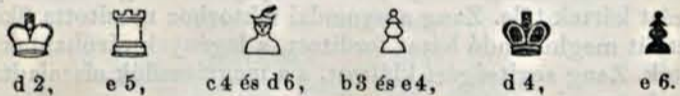
(Willmers Rudolftól.)

Világos.	Sötét.	Világos. A)	Sötét.
1) V c4 - f7	K g5 - f4 A)	1)	F e7 - f6 :
2) H f6 - g4 †	K f4 - g3 :	2) V f7 - h5 : †	K g5 - f4
3) V f7 - h5 :	F e7 - h4	3) H g3 - f1	F a4 - d7
4) V h5 - e5 : †		4) g2 - g3 †	

Helyesen fejtették meg. Veszprémben : Fülöp József. — Lessen : báró Mészéna István. — Pesten : Cselkó György. — Kta-Kürtösn : Csemiczky Károly. — Bécsben : Gold Samu. — Poroszlón : Nyilas Alajos. — B-Ujvárosban : Kovács Lajos. — Parabutyban : Rothfeld József.

Rövid értesítések. Többek óhajtásának tesztünk eleget, midőn a diagrammon hozott nehezebb feladványokon kívül, ezentúl kezdők számára, időről időre könnyű és csinos apró feladványokat is közlünk. Ez által egy részt mulatságot akarunk szerezni azoknak, kik nagyobb jártasságot igénylő feladványainkkal mindig megbirkózni képtelenek; más részt sok beklüdtő csinos apró feladványt óvunk meg az elvesztéstől, melyeket diagrammra tenni különben talán könnyűnek találunk volna. Ezeket külön számozzuk, megfejtéseiket átvizsgáljuk, sőt utbaigazításával is szivesen szolgálunk: de magától értendő, hogy megfejtőik neveit közzétenni fölöslegesnek találjuk.

I. Feladvány. — Cs., P. és W.-tól (Pesten).

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

Színházi napló.

Péntek, jul. 5. Előszőr : „Egy csésze tea”. Vigjáték 1 felv. *Nuiter* és *Derlay* után francziából fordítva. „Apát keres”. Vigjáték 2 felv. Irta *Scorbe*. et comp. Ez utóbbi, melynek előadásáról több jót mondhatunk, mint magáról a műről, eléggé ismeretes a közönség előtt. Az „Egy csésze tea” félreértésen alapuló csinos kis vigjáték, melynek egyszeri megnézését senkinek bánja meg. Meséjét néhány szóba foglalhatjuk. Egy szegény hivatalnok, hiteltelző elöl menekülő, egy kocsiába ugrik, mely történetesen egy bárói család tulajdona. A hivatalnok eké a bárók lakására jut, hol őt a báróné, férjét féltékenységre ingerlendő, gróf urnak czimezgeti (mellesleg legyen mondvá, mi kopott ruhája után nem mertük volna grófnak tartani) s vele jó ismerősként bánik. Erre a báróban csakugyan felébred a féltékenységre, s mielőtt sok mulatságos jelenet támad, míg végre a csomó a férj megnyugtató-sára oldatik meg. A szegény hivatalnokot Szerdahelyi igen jelesen személyesítette. Prielle Cornélia is kitünő báróné volt, ily szerepeket ő ritkítja párját. Lendvai is jól adta a bárót.

Szombat, jul. 6. *Stéger Ferencz* második föllépteül : „*Ernani*.” Opera 4 felv. *Verdittől*. E napra az „*Alvajáró*” volt hirdelve, de Hollós-L-né elrekedése következtében elmaradt. *Stéger* ma is nagy tetszést nyert, habár hangján némi fátyolozottság még folyvást észrevehető.

Vasárnap, jul. 7. „*II. Rákóczy Ferencz fogsága*.” Eredeti dráma 5 felv. *Szigligeti*től. Pater Knitteliust ma Szigeti helyett Szerdahelyi, sok humorral adta; legfőbb hangja ellen tehetnének kifogást, mely csak akkor lehetett pater Knitteliusé, a midőn még primi anni klerikus volt. Ezenkívül még más szereposcerék is történtek, (igy Rákóczyt Lendvai, Zrinyi Ilonát

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv**. — Nyomatja **Landerer és Heckenast**, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten 1861.

Komlóssy-K-né, Hesseni Amáliát Szigligeti Anna, Beresényit Szigeti adta); de nagyrészt nem az előadás előnyére. A nagyszámú közönség oly jól érezte magát az előadás alatt, mintha azt publikálták volna ki a színpadról, hogy megadták Bécsben a független magyar miniszteriumot, még a hadügyit is!

Hétfő, jul. 8. „*Szerelmes ördög*.” Ballet 5 felv.
Kedd, jul. 9. *Stéger Ferencz* harmadik föllépteül : „*Tell Vilmos*.” Opera 3 felv. *Rossinittől*.

Szerda, jul. 10. Előszőr : „*Ném alszik*.” Eredeti vigjáték 1 felv. Irta *Ozoray Árpád*. Ezt követte : „*Egy csésze tea*.” Franczia vigjáték. 1 felv. A „*Ném alszik*” apró kis dramatizált adoma, elég valószínűséggel, de elég könnyűséggel és kevés untató tulajdonsággal is, a mi az e téren először próbálkozó szerzőnek teljes becsületére válik. A tartalom röviden ez : Egy jurista kibékülvén otthon atyjával, ki megígérte, hogy adósságait kifizeti, vissza jön Pestre. Egy más jurista pajtásához száll, kinek anyja is, nővére is van. De nem sokára utána jön egy zsidó hitelező s egy törvényszéki szolgáló is, hogy az adóssok börtönébe kísérjék. A megszorult fiatalember jól tartja a zsidót emancipacionális ígéretekkel s kéri, ne lármazzon olyan nagyon, mert a szomszéd szobában neje alszik. Tehát megházasodott? — Meg hát. — Kit vett el? — Kenderessy Euláliát. — Erre a jó hangzású firmára megadja magát a zsidó s elkotródik. Igen de a házassági fillentést meghallotta a szomszéd szobából a leselkedő házi kis lány s kész a veszedelem. Elpanaszolja anyjának, bátyjának — dühbe jön az egész familia s a szegény fiúnak még az élete is kockán forog — míg persze minden kiderül szépen, mint mi azt ott azon a szűk zártszéken már régen tudtuk. — A párbeszédek élénksége s a mű elég gyors menete élvezhetővé tévük a darabot, úgy hogy még a szerző is hivatott. — Egyet kérünk. Hagyják ki azt az unalmas zsidó emancipacionális vezérczikket. Nem oda való azok, és nem igen épületes dolgok. Akkor beszéljen majd az öcsémuram oly szép és igaz phrasisokat, ha majd kifizette a zsidónak ama 2000 frot, hanem addig ne hetvenkedjék olcsó hazafisággal.

Csütörtök, jul. 11. „*Gauthier Margit*.” Franczia dráma. Irta ifj. *Dumas Sándor*.

Szerkesztői mondanivaló.

2708. **Andrásfalu.** M. B. „Az osztályrészt” című művet nem kaptuk.
2704. **1861. maj. 5.** Költői léleknek mákszemnyit nyoma sincs. Micsoda száraz próza ez p. o.

„Ily és ezer más efféle
Rögeszmekkel bajol a nép,
Jövőjétől vissza retten
És a kétség terére lép.”

A ki így ír, abból még tán lehet valaha igen tisztességes tisztelbeli aljegyző, de poeta — alig.

2705. **L. Komárom.** V. M. Ámbar méltóbban megilletné a név, de azért nem *boltyog* (planéta) az, hanem *üstökös* (cometa), a mi között nagy a különbség. A csillagászok nem várták most e vendéget, hivatalnól jött. A mit majd kiokoskodnak s kitudnak róla, mi is el fogjuk mondani olvasóinknak.

2706. **Versecz.** K. M. Kivánatát szivesen teljesítettük.
2707. **Körös-Ladány.** S. M. Sziveskedjék ön összehasonlítani a P. U. tudósítását a „P. Ll.” jul. 2-i számában közölt tudósítással. Nálunk is a *taoai* júliusi-vásár van említve. Az *idei* Medard-vásáron a kényireti gypju 6—10 fton drágábban kelt, mint a most lefolyt gypjuvásáron. S ebben igaza van önnek.

2708. **Pozsony.** Dr. B. L. A derék küldemény e számra későn érkezett. A metsvények nem készülhettek el. A folytatást mielőbb kérjük.

2709. **Pest.** T. Béla. Személyes találkozásra óhajtunk módot és alkalmat. Reméljük ennek jó eredményét a kölcsönös felvilágosításra nézve.

2710. **Pest.** K. L. A személyesen átadott cikk lapunk körét mégis túlhaladja. Rendelkezésre áll.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.
Julius	Julius	(ó)	6. p.	6. p.	Ab R.	6. p.	6. p.
14 Vasár.	F 8 Bonav.	F 7 Cyr.	2 A3 Sar. B.	4 19	7 53	7	11 50 10 33
15 Hétfő	Apostol. oszl.	Baldin	3 Jácint	4 20	7 51	8	1 19 11 0
16 Kedd	Karmelb. BA.	Faust v.	4 Andreás.	4 22	7 50	9 B. pl.	2 40 11 34
17 Szerda	Elek. Gonov.	Elek	5 Áthanaz r.	4 22	7 50 10	(teeg.)	3 58 * *
18 Csütör.	Arnold p.	Arnold	6 Tamás	4 23	7 49 11		5 7 0 16
19 Péntek	Paul. Vincez	Arsen.	7 Prokóp	4 25	7 48 12		6 6 1 11
20 Szomb.	Illés pr. Aur.	Áranyka	8 Pongrácz	4 26	7 46	13 44. S.	6 54 2 16

TARTALOM.

Ricasoli (arczkép). — Zajgva bácsi. A. — Zápolya János király II. (folyt.) *Kövér Mihály*. — A Vatikán Rómában (képpel). — A vasipar hazánkban. *Szontagh Pál*. — A gömörmegeyi garan-völgyi vasgyárak (képpel). — Hogyan támadt és mielő áll a mi földünk? (vége). *Berky Gusztáv*. — **Tarház**: A magyar országgyűlés alsóháza. — Irodalom és művészet. — A nemzeti színház ügyében. *Szigligeti* javaslatai. Mi újság? Sakkjáték. Színházi napló. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felölös szerkesztő **Pákh Albert** : (lak. magyar-utca 1. sz.)

29-ik szám.

Nyolczadik évi folyam.

Pest, július 21-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1½ iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 3. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás : magyar-utca 1. szám.)

Vázlatok a magyar viselet történetéből.

Régi magyar hadsereg : I. Gyalogság.

Azon meggyőződésben vagyunk, hogy nem volt érdektelen a magyar olvasóközönség előtt, a mit eddig időszakonként a Vasárnapi Ujság hasábjain a régi magyar férfi- és női-viseletről, a hajdani dísz- és házi-öltözetekekről, rajzokban s rövid magyarázatokkal kísérve közöltünk; sőt azt hisszük, hogy ez egyszerű közlések által némi szolgálatot tettünk az annyira elhanyagolt magyar *jelmeztannak*, melynek kidolgozása a hazai történettannak, művészetnek és iparnak egyaránt fekszik érdekében. A magyar viselet időnkénti változásai némi fogalmat nyújtnak mind a kor izléséről, mind az ipar fejlődéséről.

Be voltak mutatva, a fentebbi közlemények sorában, a közép-

A magyar viselet történetéből : 1. Mátyás király gyalog lánásai.

A magyar viselet történetéből : 2. Mátyás király gyalog lövészai.

gal kalandozták be a nyugati és déli szomszédok tartományait; ezek valának, kik a csatákban a törbe csalt ellent bekeríték, a futókat üldözték stb.

Ez időben a gyalogságnak még kisebb szerep jutott, de idő multával mindinkább fontossá, szükségessé vált az. Ki ne hallotta volna hírt Mátyás király vitéz „fekete seregének”? Ezen fekete sereg is gyalogságból állott s többnyire ez döntötte el Mátyás király csatáinak szerencsét. Napjainkban pedig, tudjuk, hogy a gyalogság teszi az európai hadseregek nemcsak legnagyobb, de legfontosabb részét is.

Milyenek lehettek a legrégibb időkben s a középkorban a magyar gyalog-hadak? erre adatok hiánya miatt határozott választ nem adhatunk, annyi azonban valószínűnek látszik, hogy a gyalogság a nép alsóbb osztályainak fiából állott, kik megtartva népies viseletüket, mindenki úgy fegyverez fel magát, a mint tőle telhetett. De már Mátyás király alatt volt egy neme az állandó katonaságnak, mely egyenruhát viselt ugyan, de rendezve még sokáig nem volt. Csak a mult században, Mária Terézia alatt, állított fel rendezett állandó hadsereget, külön ezredekre osztva, melyek egyenruhája külön ismertető jelekkel bírt, mint ez, számos változás után, mainap is szokásban van.

A régiebb kor hadi viseletéről tehát nem szólhatván, vázlatunkat csupán Mátyás király katonáival kezdjük, kikről már biztos adatok vannak. Mátyás huszárjairól és nehéz lovasságáról később szándékozván megemlékezni, most, csak a gyalogságot mutatjuk be. Ennek virágát és díszét képezte az **fekete sereg**, mely nevét páncéljától vagy vasingétől nyerte. Igen sajnós, hogy e sereg öltözetéről, fegyverzetéről biztos adataink nincsenek s csak annyit tudunk, hogy ezen hős csapat 6000 válogatott emberből állott, kik a király közvetlen vezérlete alá tartoztak, s hogy a legnagyobb kitüntetés volt egy vitézre nézve, ha e seregbe fölvetették.

Mátyás király gyalog-hadának többi részét képezték: a **lándzsás sereg** és a **lövészek**, melyek a huszárokkal és nehéz lovassággal együtt 40–50,000-nyi emberből állottak. — Mellékelt rajzaink a lándzsások s lövészek híven másolt példányait mutatják.

(Polytechnia képek.)

Vizkelety Béla.

Bessenyei György emlékezete.

Nincsen márvány, fényes drága emlék,
Még hant sem zöldül a sír felett . . .
Oh e helyet már rég elfeledték —
Nem látogatja a kegyelet!
És hol maradt a művész babéra,
Küzdő jutalma: a pálmalom? —
Beszélj sír öre, te korhadt vén fá!
Szólj meg alatta, siri domb! — — —

. . . Nem szólanak; oly kínos teherrel
Nyomja keblem e nagy méla oszond — —
Csak a lomb reszket halk, lágy neszzsel,
És egy csillag mosolyg oda fent — — —
— Csillag volt ő — fényes ragyogással
Felderíté az éj sátorát — — —
S lángra gyújtá hatalmas szavával — —
Ismeritek Agis dalnokát?

A kard mellett lantját jobb szerette,
Mint az udvar csillogó szinét;
A külszint — mely csal — megvetette,
S a hazának áldozá szívét!
— A nyelv íránt ébredt fel szerelme, —
S gyöngéd gondall hiven ápolá;
S a mit frank-angol hazája terme,
Ekeségül rája felraká.

— Égett az oltár — — zengett az ének — —
Ő volt az első, a ki áldozott
Árpád dicső magasztos nyelvének,
És a láng az égig fölhatott! . . .
S mint a phönix, magát égeté el
A hazának gyújtott lángokon — —
A szív is elhamvadt szerelmével — —
És a dal a dicső ajkakon — — —

De míg forró volt az ifju keble,
Hangzott ajkán lágy szerelmi dal;
S midőn elégett hő szerelme:
Zord agg leve fájdalmaival . . .

S kire átok volt a hűségi eskü,
Kit megcsalt a leány szava;
A természet kebléhez lett hű,
Boldog nem, — bölcse lett általa!

— Még áll a hajlék roskadt falával,
Hol mint gyermek élt vig életet, —
Hol megküzdött a rideg magánygal —
S szerelmeért annyit szenvedett!
Még áll a fa a kis kertbe' vénen —
E hely'tt zengett lantja olykoron — —
„Itt pihenjek e fa alatt mélyen,
Ha majd megöl a kin s fájdalom!” *)

— — Zöldülj ki, ág! fedezd be lomboddal!
Sirasd meg, búsongó fálmile!
Mert oh! nem jó senki is, virággal
Kopár sirhantját ültetni be! — —
Pusztul a fa, mely sírját takarja,
S felnötte azt dudva és paréj —
S mintha kísértet ülne a harasztra,
Felsikong a zugó ősi szél. — — —

Jertek, jertek! — és virágözönnel
Legyen elborítva ez a hant . . .
Mert nem sokára „hol költözött el?”
Megfelelni senki nem tudand! . . .
S hogy ragyogjon századon keresztül:
Fényes érczre véssétek nevét!
Ne, oh ne! . . . a lantnak húrja rezdül —
És halhatlanítja mesterét! — — — Szél Farkas.

Zápolya János király.

Korrajz, írta KÖVÁRI MIHÁLY.

János király csatákat vezet. Ismét Lengyelhonba menekül. A törökkel szövetségek, s visszajő . . . János és Ferdinánd király megint egymás ellen. Szolimán János királyt védenecének fogadja. Ferdinánd Budát ostromolja — sikeretlenül.

János király hírt vevén I. Ferdinánd megkoronáztatásáról, hogy csüggedező pártjában új reményt ébresztessen, ígérete szerint, Bodó Ferenc vezérével, 1527. novemberében, felez erdélyi haddal, melyet a lesújtott Czernai István szétvert seregének egy része is csapott, Magyarhonba küldé. Bodó szerencsésen a Tiszáig hatolt, lépteit siker követte, azonban Tokajnál, Ferdinánd részéről Török Bálint és Pekri Lajos megverék, s maga Bodó a hőselkü vezér is kezekbe került, hogy fogságban végezze életét.

Zápolya tehát ismét sereg nélkül maradt. Balsorsának sűrű csapásai erős lelkületét elcsüggesztenni azonban még sem tudák.

Karácsonyra Debreczenbe vonult. Innen Felső-Magyarországra sógorához s hűvéhez Homonnai Ferenczhez . . . Seregét folyvást rendezi, gyarapítja, melyhez Martinuzzi közreműködése után lengyelek is csatlakoznak. János király e híve Lengyelországban oly sikerrel munkált, hogy bár a királyi udvar s környezete Ausztriához szított, ottani követe egy levelében mégis azt panaszolja Ferdinándnak, hogy a lengyel közvélemény Zápolyával tart.

János király serege csakhamar oly tekintélyessé vált, hogy az 1528. jan. 21-i budai hongyülésen jónak látták a ferdinándiak határozottá tenni, hogy ha a szükség úgy kívánja, a nemesség fejeként felüljön. Ferdinándot felszólíták, hogy azt az ígért német hadat siessen összeszedni. Zsigmond lengyel királynak pedig irtak, hogy a lengyeleket Zápolya mellől parancsolja vissza.

Mindkét részről hevesen folyt a készülődés. Ferdinánd februárban már 3700 németet s néhány száz magyar lovasat előre küldött; márcziusban pedig hatalmas sereget indított Kassa felé Zápolyára, kinek kétezer könnyű lovas, háromszáz vasas, ötszáz tatár, ezer lengyel gyalog, ugyanannyi hajdu s kétezer ujonc képezte táborát.

Sinánál, a Hernád mellett került kenyértörésre a dolog . . . Ferdinánd részéről Katzianer és Fels gyakorlott tábornokok, kezekben rendes sereg — és tüzérséggel. Ezekkel szemben Czibak Imre, Athynai Deák Simon és Somlyai Báthori István . . . János király szerencsése ez uttal sem mosolygott, hatszáz embert és csatát vesztett.

*) Bessenyei saját szavai, — s ez ohaj teljesült, ő egy almafa alatt nyugszik Kővácsiban. — Sz. F.

Zápolyát e csapás balsorsának tetőpontjára juttatá. E csatával egyidőre mindenét veszve látta. Nem vala serege, nem vala országa . . . S a felkent magyar király, a hetvenkét vár tulajdonosa hontalanul, vagyontalanul állt Magyarországon, menekülni kényszerülve üldözői elől.

Lengyelországba futott. S a honban, melynek királyja sógora vala, jőnéven kelle vennie, hogy unokahuga, Zsigmond lengyel király Zápolya nővérétől leánya, Hedviga eszközésére, a lengyel fővezér Tarnov várát megnyitá előtte.

Itt szerencsétlensége örvényében, miután mindent megkísérelt, minden reménye megtörtött: csak itt fakadt ki a költővel: flectere si nequeo superos, Acheronta movebo . . . Itt békült ki azon gondolattal, hogy segélyt Keleten keresse.

S min elméjét még tévőzva jartatá, a végzet maga jelölte elébe az utat . . . Mint bizonyos hírt vevé egy reggelen, hogy Laski Jeromos, konstantinápolyi követe a törökkel számára szövetséget kötött.

Laskit e nagyfontosságú lépésében, czélhoz a történelmünkben szerepelt Gritti Alajos vezeté, a velencei herceg szerelmébe, egy becs- és birvágygyal, s amellet ármanyos cselszövő észszzel felruházott férfi, ki Konstantinápolyban széles ismeretséggel s a nagyvezér és szultán kegyével dicsekedhetett . . . Laski diplomatai ügyességének sikerült megnyerni Szolimánt. S a nem igen álmódott eredmény az lön, hogy Laskit a leghatalmasabb szultán 1528. jan. 27-én ünnepélyesen kihallgatá, s a profétára esküdve fogadta, hogy Magyarországot, mint szabljája szerzeményét ismét visszafoglalja; s arról e perczen János király részére lemondott.

Zápolya nemcsak jó honfi, hanem buzgó keresztény is lévén, hogy lelkiismeretét megnyugtassa, csak akkor fogadta el a török szövetséget, miután a cseri barátokkal az evangéliumból elébb kiláttatá, hogy mindaz, ki vele jöt teszen, atyjafia.

Most már biztos alapon nyugován reménye, tetterejét megkettőzteté . . . Kincseit elzalogosítá. A külföldön szeretszét toborzani kezdett. Martinuzzit a hazába küldözé, hogy pártjában új tüzet élesztessen. Híveinek, mint Somlyai Báthori Istvánnak és Czibak Imrénének beizent, hogy sereget gyűjtsenek, s azzal Lengyelhon szélé felé elébe vonuljanak.

S nem sokára oda került a dolog, hogy Laski, ki török segély-csapatokkal állt Oláhországban, Ferdinándnak apr. 10-én hadat izent. Másfelől Zápolya Athynai Deák Simon mintegy hétszáz emberrel, melyet Kún Kocsárd, Czibak Imre s több főúr a határon pár ezerrel nevelt, Magyarhonba indítá.

Athynai Deák Simon bejövén, Sárospataknál sept. 25-én szép győzelmet ví. Melynek következtében János király Verbőczy s másokkal októberben maga is hazájába jö, hol Makónál Mezezhég a szultán üdvözlését hozá számára.

Zápolya pártjának csak e szerencsés kezdet kelle, hogy ismét vérszemre kapjon. Azonban az ellenfél sem ült tétlenül. Fegyverkezett. S nem sokára Katzianer vezérlete alatt négyezer gyalog, hatszáz nehéz és ezer könnyű lovasból álló tábor indult Zápolyára, ki nem mérközhétvén, kerülte a csatát, s a basákat és oláhországi vajdákat hívá segítségre.

Azonban Zápolyán s a törökön kívül volt Ferdinándnak még egy harmadik ellensége is — mi lázadásokat idézett elé, híveit részéről elesábitá, seregét diadalmenetében feltartóztatá, várait, vívmányait legtöbbször ismét kiragadá kezéből — e hatalmas ellen-sége a **pénzszavar** vala. Mennyire ártott ez Ferdinánd ügyének Magyarországon — saját tábornoka Katzianer elég híven festi — ki egy levelében maga panaszol Ferdinándnak a keze alatt levő sereg féktelen rablásairól, mi miatt eddigi hívei is elpártolnak — s ő nem alkalmazhat fegyelmet, mert zsoldjukat nincs miből fizetni . . . Ferdinánd helyzetére az özvegy királyné levele is fényt vet, ki 1529. jun. 17-ről többek közt írja, hogy Magyarország veszendőben. A nép zug. Hogy hadai még híveivel is gonoszabbul bánnak, mint a török-tatár . . .

Ezalatt Péter moldvai vajda a Zápolya felhívása folytán Erdélyben terem. A ferdinándiak részéről Gerendi Miklós, Török Bálint és Szunyogszegi Majláth István Földvárnál, Brassó közelében, székely, szász és oláhokból álló sereggel elébe állnak. 1529. jun. 22-én esata tör ki, melyben, főleg miután a székelyek átálltak,

Péter lett a győztes. S ez alkalommal kiderült, hogy az erdélyi nemesek és székelység Zápolya pártján vannak.

Mig ezek így folynak, villámként sújt be a hír, hogy Szolimán iszonyu sereggel ismét Magyarországra készül. Zápolya, ki hazája szomorú sorsán többször könyeket hullatott, tartván a szultán farkasbarátságától, hogy e látogatását kikerülje, a jövetelnek minden gyanítólagos okát el kívánja távoztatni. Evégre Ferdinándnak azon lovagias ajánlatot tette, hogy szálljanak személyes párbajra ügyök eldöntésére — Ferdinánd nem fogadta el.

A szultán ekközben máj. 10-én 300,000 emberrel csakugyan utra kelt. Juliusban már a határokon állt. Czélja nem kevesebb volt, mint hogy Magyarországot ígérete szerint ismét elfoglalja.

S ha az aggódo Zápolya a közelgő török seregen pusztító vihart látott, túlfelől Ferdinánd állapota is roppant szorongatott vala. A szultán azt izente volt neki, hogy az általa elfoglalt Magyarhon kulcsait nyakában hozza, s ha kell, jöjön Ferdinánd Mohácshoz, s vágja le nyakával együtt, különben Bécsben fogja felkeszni. —

S hogy e szavak Ferdinándra megtették hatásukat, mutatja az, hogy követséget nevezett ki, Szolimántól minden áron békét vásárlandó, a kiadott utasításban meghagyta, ha másképp nem lehet, a szultánnak 100,000, a nagyvezérnek 40,000 arany évi adót is ígérjenek. Késő volt. A követség alig indult el, midőn a szultán már Magyarországra beérkezett.

Miközben Szolimán jött — Zápolya Somlyai Báthori Istvánt, mint vajdát, Erdélybe küldé, hogy ügyét ott is lábraállítsa. Báthori beérkezvén, kemény rendszabályaihoz fogott, — a szászokra hadat küldött s Szebent ostrom alá zárta.

Szolimán aug. 18-án Mohácshoz ért. Ott fogadta Zápolyát, ki, midőn belépett, ühlhelyből felkelt, elébe ment, őt mint magyar királyt üdvözölte s ajándékokkal halmozta el. Innen Buda alá sietett, mely még mind a Ferdinánd kezében volt s mint ilyent Nádasdi Tamás alatt németek őtalmazták. Szolimánnak öt nap elég lön, hogy a székvárost tőlök elvegye; s Zápolyát a trónra visszahelyezé. Nem állapodva meg, nem sokára Visegrád is kezébe esett. Bécs alá nyomult s azt sept. 26-án ortromolni kezdé . . . Azonban iszonyu esőzés állván be s éhség pusztítván táborát, okt. 15-én Bécsot odahagyá.

Visszavonult Pestre, hol okt. 28-án János királylyal találkozott. A kezébe esett királysági jelvényeket asztalra tétetvén, így szólt János királyhoz: barátom és öcsém, minthogy nyomoruságodban hozzám folyamodtál, igaz ügyed védelmére szabályt öveztem. Ime neked adom Budát és Magyarhont s téged magyar királynak nevezlek. Magyarok! — fordult a jelenvolt főurakhoz — ezen királytoknak engedelmeskedjétek, különben kardom fog megemészteni titeket . . . Erre a jelvényekkel császári levelét is átadta, melyben esküszik Mahumed profétára, az égre, napra, holdra, csillagokra, földre, nagyatyjára, atyjára, anyja tejére, maga kenyerére, kardjára, lelkére, minden igazhívó üdvösségére, hogy János királyt semmineműi szükségében el nem hagyandja, mig egy törökje él, habár minden országtól s császárságtól is kellene megválnia. — S ha ígérését nem teljesíti, szálljon akkor az Isten igazságos haragja az ő fejére, váljék minden, mit illet, kövé, s nyelje őt testes-től lelkestől a föld . . .

Ezekután kegyenczét Gritti Alajost, a fennebb említett szövetségeszközölt, mint biztosát Magyarországon hagyva, hazament.

János király hatalma ismét megszilárdult. De tagadhatlan, hogy a török szövetség reá nézve káros következményeit is meghozá. Számos barátja elhagyá. Velenceze elpártolt. A pápa őt és híveit az egyház kebléből ez okon kiátkozá. Nem kis horderejű esemény, mert bár elmúlt vala ekkor is VII. Gergely pápa századja, midőn a kiátkozott IV. Henrik három nap s három éjjel könyörgé meztől Zápolya népének egy részénél nem vala hatás nélkül.

Azonban a kormányt kezébe vevé. 1530. februárban országgyűlést tartott, melyben Lendvai Bánfi Jánost nádori, Gritti Alajost kincstartói, Laski Jeromost erdélyi vajda-méltósággal ruházta fel.

Oly intézkedés, mely pártjában ismét visszahatást szült. Gritti és Laskinak az ország főméltóságára lett emeltetésre, kettős okkal hatott a főurakra a János királytöli idegenkedésre. Egyszer a török befolyás hatalma növekedését vélték látni — másfelől, mi még

izgatóbban hatott, e két idegennek főpalczra jutása által az annyira féltett alkotmány csorbulását tapasztalták. Ennek következtében János király részéről többen elálltak.

Erdélyben pedig Somlyai Báthori István és Statileo püspök a törökhöz hajló politika és vallástürelmetlenség által oly feszültté tévők a viszonyokat, hogy a szászok Szebenben máj. 1-én hongyülést tartván, hűségáldozati feliratukban segítségre szólított Ferdinándot.

Azonban Báthori sereget küldé rájuk, mely némely százsz vástrost ostrom alá vett. — Mire majd egész Erdély János királynak hódolt. Sőt a székelység aug. 10-én még ökördót is adott.

Zápolya mig egyfelől ily szerencsés — Ferdinánd király a Német-alföldön szörnyű sereget gyűjt. Rogendorf tábornokot 10,000 német, spanyol és csehkel s ugyanannyi magyarral Buda ostromára küldi. Rogendorf okt. 30-án ér Buda alá, oly sebesen, oly váratlanul, hogy maga Zápolya is bennszorul.

Az ostrom megkezdődik. Zápolya a Ferdinándnak oly sokat használt Nádasdi Tamást, ki most az ő pártján vala, Sziget alól

A gömöri felső-garan-völgyi vasgyárak.

(Folytatás)

Említettük, hogy e szép völgy gyársoportjában két nagy olvasztóhuta van. Az egyik az Ágostonhuta, melyet mult számunkban mutattunk be, a másik amattól negyedórányi távolságban, szép nyílt téren, a *Ferdinánd-huta*, melynek rajzát itt közöljük. A csinos épületek, melyek az olvasztó kemence telepét környezik, részint a tisztviselőknek és munkásoknak szolgálnak lakhelyül, részint műhelyei az egész gyárüzlethez szükséges asztalosok-s lakatosoknak. Ez utóbbi helyen készülnek a nagyban eszközöndő öntvényeknek, gépeknek kis mintái is. A vasbányákból a nevezett olvasztókemenczék körébe szünet nélkül szállítja a vidék izmos és szalmas tót népsége a tömérdek vaskövet, mely vagy előbb megpírtatik, vagy egészen nyers állapotban kerül olvasztás alá. Átalán véve egy mázsa vaskó 36—38 font nyersvasat ad; s 11 köbláb szén számítatik egy mázsa nyersvasra. Az olvasztó kemenczéknel be van hozva azon gazdaságos ujtás, hogy a mütan legujabb sza-

A gömöri felső-garanvölgyi vasgyárak: II. Ferdinánd-huta (Pohorella mellett).

segítségére hija... Az ostrom heves, a védelem még hevesebb. Rogendorf a várat iszonyuan löveti; de a bástyában ütött rést a polgárok, kieresztvén a bort, még hordókkal is tömők; és ott van János király, ott van Gritti, s annyi erélyt, annyi hősiességet fejtenek ki, hogy az ostromlókat visszaverik, s magukat a kevés számu fegyveresekkel is fenn tudják tartani, míg Nádasdi a segély-sereggel megérkezik. Bár számra megerősültek, a várban eleség-hiány kezdett uralkodni. Mindazáltal bevárhaták a belgrádi basa megerkezését, ki dec. 19-én a várost az ötven napi ostrom alól felszabadította...

Rogendorf elvonult Esztergom felé. János király hiveit nem hagyá jutalmazatlanul. Ndasdinak Fogaras várát adományozta. A budai polgárokat pedig vitézségükért adományain kívül még nemesekké is tette, oly kiváltsággal, hogy a hadviseléstől mentek legyenek... Azonban Mahumed, a belgrádi basa is megvette segélynyújtása árát. A Vág mentét s főleg Mátyus földét feldulta s 10,000 rabot vitt magával, kiket Zápolya ablakán át sirattott meg...

(Folytatás következik.)

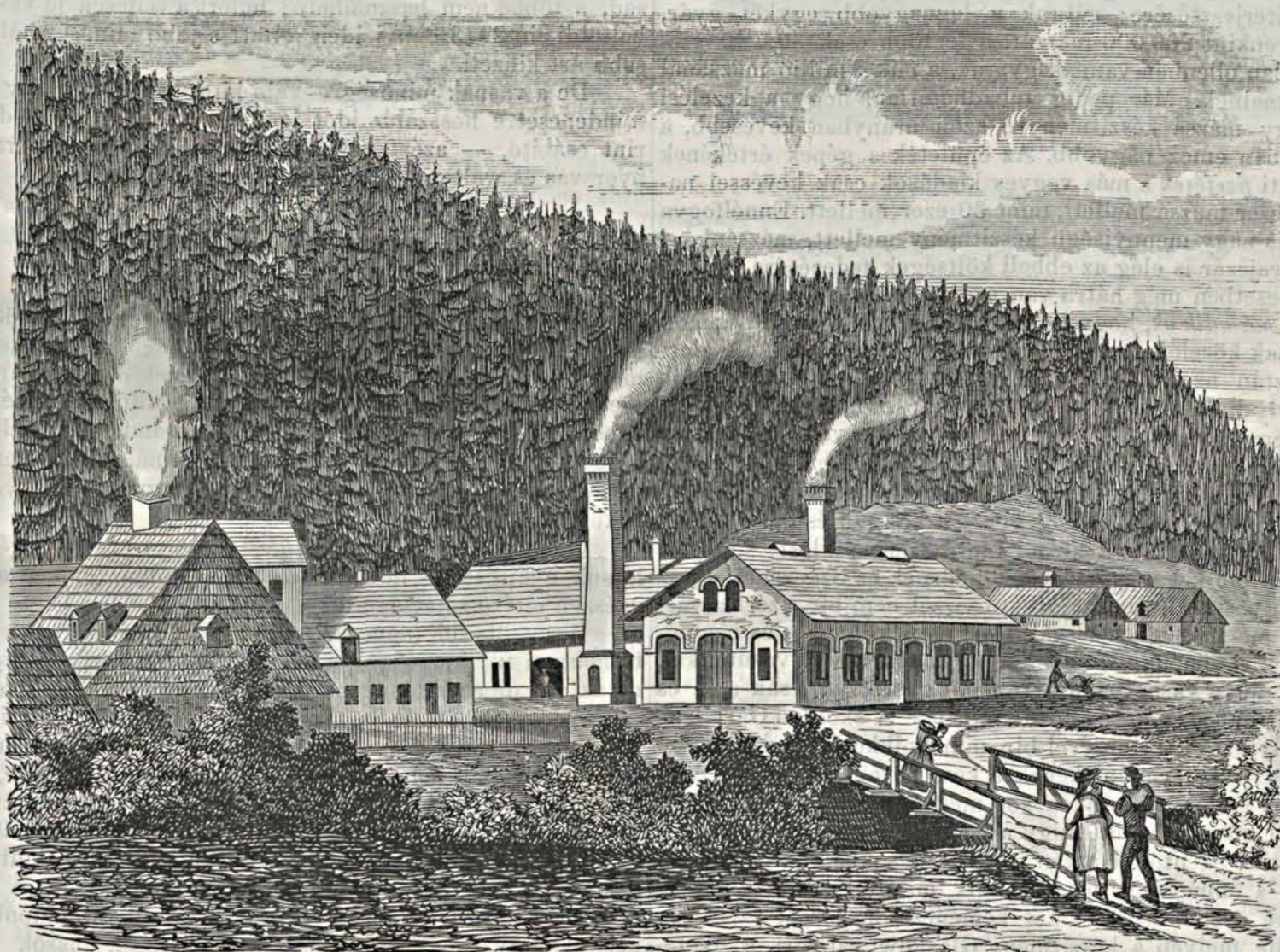
bályai szerint alkotott, a kemence tüztét folyvást élesztő nagyszerű fuvók nem hideg levegőt fúnak az olvadó anyag közé, hanem a kemence izzó láváján és tüzén átvezetett meleg szelet, mi által a tüzelő anyagban nagyobb takarékoság éretik el.

Az olvasztókemenczékben előállított nyersvas az u. n. *frisstüzekbe* (Frischfeuer) kerül, melyek kisebb rendű olvasztókemenczék, hol a nyers vas a még benne található salaktól megtisztul, mint általában minden gyárműben, mely újabb időkben épített, vagy régiből lön módosítva. Egy ily frisstüz-telepet mutatunk be a mellékelt rajzban mely az e völgy gyárjaihoz tartozó *svábolkai frisstüz* épületét ábrázolja. Az innen nyert vasat azután *frisstüzsavasnak* nevezik. 134 font nyersvas, feldolgozva 18 köbláb szénnel, ad egy mázsa frisstüzsavasat.

A frisstüzek utján nyert vas azután még több átdolgozáson megy keresztül. — Van itt e czélra 3 *pléhhengergyár*, hol óriási erővel hajtott roppant hengerek alatt vastag vasdarabok néhány perc alatt szabályos pléhlemezekké lapíttatnak. Továbbá

van itt 2 *rudvas-hengergyár* és több *nyujtóhámor*, az elsőbbségekben szintén kevés perc alatt, hengerek segítségével, egyes megtüzesített vasdarabok hosszú vasrudakká nyujtatnak, mint azokat vaske-reskedőink boltjaiban látjuk; a nyujtóhámorokban, még a régibb divat szerint, lassu óriás vaskalapácsok pótolják a hengerek gyors munkáját s hosszas kalapácsolás utján jutnak ugyanazon eredményhez, nyulánk rudvasakhoz. Jövő számunk az u. n. *zlatnói rudvashengergyár* épületét hozandja. — A vas csak ily állapotban, mint pléhlemeze vagy rudvas, kerül azután a kereskedés piacára. A pléh- és rudvashengergyáraknál nem használnak szenet, hanem részint nyers fát, részint a frisstüzekből átvezetett meleg szelet. A vas, minél több tüzön ment keresztül, annál tisztább és finomabb lett, s már a pléhgyáraknál csak 2—3, a rudvasgyáraknál 5—6 procent a veszteség, mit a frisstüzekből nyert vas u. n. elégséges által szenved.

Mint mondtuk, e gyárak mind a Garan folyó mellett, a gömörmezei felső Garanvölgyben fekszenek, a Szász-Coburg-Gothai herceg tulajdonai, s ennek murányi uradalomához tartoznak.

A gömöri felső-garanvölgyi vasgyárak: III. Svábolkai frisstüz és pléhhengergyár.

E gyárak éven át roppant famennyiséget emésztenek fel, s miután saját erdősséggel nem bírnak, a szükséges szenet, tüzelő és épületi fát a murányi uradalomtól veszik.

A szenet az uradalom szállítja a gyárakba s itt fiztetetik ki az ára. — A nyers vasat a saját olvasztóhuták termelik s e termelés hol kisebb, hol nagyobb, mert mindig a szükségletnek alkalmazható.

Az innen nyert vastermékek legnagyobb és rendes piacza Pest, azonban nagymennyiségű vas küldetik innen Miskolcz, Debreczen, Kolozsvár, Brassó, N-Szeben, Megyes, Fogaras stb. piacra is.

A közlekedési viszonyok egyáltalában nem kedvezők s még mindig igen primitív állapotban vannak. — Rendeztett közlekedési eszközök hiánya ily nagyszerű vállalatoknál igen érezhető, s azok tevékenységét felette megakasztja. A gyártelepekhez vezető utak a közelebbi években az uradalom költségén és befolyásánál fogva ugyan tetemesen megjavítottak, de hazánk e részbeni általános érzett hiánya itt is érezhető. Igen sok bajba kerül mind a

nyers ércnek, a szénnek és fának a gyárakba szállítása, mind pedig innen a termékeknek az egyes piacokra küldetése. A közel-lakó népségnek e szakadatlan szállítás képezi fő, csaknem egyetlen kereseti forrását, de a népség most nem oly arányban vesz részt e keresetben, mint azon időkben, midőn még a jobbágyviszonyok fennállottak. Mert ámbár a Gömörmezei Garanvölgyet mintegy 14,000 ember lakja s a vonómarha és lótarthatás igen elterjedt, a szállítási munkák végzésére még a szomszéd Szepes- és Liptóme-gyék fuvarozó népségét is igénybe kell venni.

A *vasérczeket* e gyárak a *dobsinai* gazdag vasbányákból nyerik, melyek 4—5 mfdnyi távolságban vannak innen; évenként mintegy 300,000 mázsa vaskövet szolgáltatnak ide a dobsinai bányák.

A *nyers-vas-termelés* az itteni olvasztóhutákban évenként mintegy 60—70,000 mázsa, melyből mintegy 15,000 mázsa mint *öntött vas*, a többi, *kovácsolt és hengerített vas* minőségében (m. e. 30,000 mázsa), s a maradék, mintegy 12,000 mázsa, mint *pléhvas* jön kereskedésbe.

(Vége következik.)

A vasipar hazánkban.

SZONTAGH PÁLTÓL.

(Folytatás.)

Felelünk tehát azon kérdésre: hogy a honi vasipar, miért nem képes a vasat oly áron adni, mint azt a messze külföld ide szállítva árulja?

Ennek rövid magyarázata a következő: Az egész földkerekségen egyedül Nagybrittania az, és némileg Belgium, melynek versenyzését a honi vasipar ki nem bírja, és pedig nem azért, mert ott a hűtési értelmiség nagyobb s a gyártási üzlet tökéletesebb mint nálunk, — mert e tekintetben bátran megállhatunk a külföld előtt, hanem sajátos kedvezőbb viszonyai miatt, a mikkel mi nem bírunk. — *Első ok a pénz,* mely ott olcsó kamatra bőséggel kapható, s képesíti őket először mindazon iparok körébe vágó üzletek felhasználására, mik 6—7 perczetét jövedelmeznek; nálunk, a hol a tökéletes ritka és drága s épen csak a legszükebbre telik, ez nem lehetséges; másodsor képesíti őket gyáraik nagymérvű kiterjesztésére; nálunk a legnagyobb egykét gyár, alig termel évenként 200,000 mázsát, a legtöbb csak 30—40 ezeret, Britanniában ellenben vannak gyárak, a mik 2 millió mázsánál is többet termelnek. Már pedig tagadhatatlan, hogy a kezelési költség egyezik mázsa készítményre azon arányban kevesebb, a milyen arányban emez nagyobb. Az épületek s gépek értékének kamata a tisztí fizetések s más vegyes kiadások csak kevéssel nagyobbak 100 ezer mázsa mellett, mint 30 ezer mellett. Énné fogva olcsó pénzek és nagy mennyiségű készítmény mellett, mázsánként már egypár krajczár is elég az ebbeli költségek fedezésére, midőn megfordított esetben még hátra van azon költség nagyobb részének fedezése; *második ok, hogy kitűnő jó kőszénnel* bírnak, a *vaskövek* pedig annak közelében, egy részben közvetlenül a kőszén alatt van, a mit aztán azon egy aknával ugyanegy készüllettel hoznak fel. Nálunk oly kőszén, mely vasérczolvasztásra alkalmas volna, még eddig nem ismeretes, s ha volna is, messze vannak ettől az ércztelepek helyezve, a miért az egyiket a másikához, vagy mindkettőt egy közép helyre kellene vitetni, melynek költségét alig fizetné ki a termelés; *harmadik ok végre a könnyű és olcsó közlekedés.* Felső-Magyarország, Kassától Liptó-Szent-Miklósig s így főképen legiparosabb két megyéjének, Gömörnek és Szepesnek egész területén, sem vasúttal, sem hajózható vízzel nem bír, azért a vasnak nagyobb mennyiségben elszállítása igen költséges és bizonytalan. Anglia ellenben, mindenfelé keresztül van szelvé vasutakkal, a tengeren pedig a vasat ballasztképen, ugyszólván, csak a ki és berakodás költségeért messzeföldre szállítják. A skóciai Gartsherrie-gyár 16 olvasztó kemenczével bír, mindenikkal hetenkint 2000—2500 mázsa vasat termelni képes, a kemenczék két sorban állanak egymással szemközt, minden sor megett egy-egy aknával ellátva, melyből gőzgépek által, ugy a kőszén, mint a kőszénen pátvaskó kihuzatik, ez utóbbi aztán nagy rakásokban a szabadban meggyújtatik s önmagától megpirittatik, mi által vastartalma 60—65 perczre összpontosul. A két kemenczesor között saját vizsatornával bír, melyen a készítmény Glasgow városba, a nyersvaskereskedés főpiacára, vagy a tengerre szállíthatatik. Ily körülmények között nem nagy mesterség, olcsó nyersvasat termelni, hozzáadván pedig azt, hogy a trieszti pálya nagy mennyiségek mellett rendkívüli fuvarengedményekbe egyezik, a mit kisebb mennyiségek mellett a pályák tenni nem szoktak; nem lesz nehéz megérteni azt is, hogy a bécsi piacon lévő skóciai nyersvas kevesebb szállítási költséggel jött oda, mint a gömöri.

A termelési költséget összehasonlítván, ezt találjuk:

	Egy mázsa nyersvasra kell	Skóciaiban	Gömörben
Olvasztásra	1 k ² szén	—	kr. 1 ft. 15 kr.
Elporlásra felmegy	—	—	„ „ „ 5 1/2 „
Olvasztásra	2 m. kőszén	22	„ „ „ — „
Gőzgépre	—	5 1/2	„ „ „ — „
Ércz	3 1/4 m. 14 kr.	48 1/2	„ „ „ — „
Ércz	2 3/4 m. 18 „	—	„ „ „ 49 1/2 „
Mészkö	3/10 m. 19 „	5 1/2	„ „ „ 1 1/2 „
Munkabér	—	14	„ „ „ 24 „
Kezelési költség	—	16	„ „ „ 28 „

Egy mázsa nyersvas belekerül 1 ft. 11 1/2 kr. 2 ft. 23 1/2 kr.

A különbség tehát a tűzanyag mellett 93 kr.
A munka és kezelési költség 20 „

Összesen 1 ft. 13 kr.

azaz épen csak felannyi a skót vas termelési ára, mint a gömöri. Walesben ellenben 1 ft. 69 kr. — 1 ft. 95 kr ba jön ez, tehát a fuvárnak is kissé magasabb bére miatt, Felső-Magyarország készítményeivel Bécsben már nehezebben versenyezhet. Majdnem ilyen arányban áll aztán a nyersvasnak további feldolgoztatása sinekké, mely ott mázsánként csak 3 ft. 30 kr ba kerül, nálunk pedig kétannyi áron alól szintén ki nem állítható.

Egy előnyünk azonban van, és ez nem megvetendő. A mi vasunk általában jó, az olcsó angol vas pedig igen rossz, a miből semmiféle kovács sem patkót, sem szöveget készíteni nem tud. Amde azért némely czélra p. o. sinekre, mely a legnagyobb vasfogyasztási czikk — mégis használható. Alól és felül egy darab jobbféle vaslemez adatván a csomagba, ez a *kihenger-e* és után csinos külsővel látja el a sint; azonban, a mint a vékony réteg elkopott, a mi 2—3 év alatt meg szokott történni, akkor a sín elreped, elhasad, s többé nem használható; holott a teljesen jó vasból készült belföldi sín 2—3 annyi ideig eltart s jobb minősége által a magasabb árt kifizeti.

De a vasnak minőségre való kipróbálása nem oly egyszerű, s mindenesetre hosszabb időt igényel, az olcsó ár pedig rendszerint csábító, — azért vasunknak jó minősége daczára is a skót nyersvas és walesi sinvas legfélelmetesb ellensége. (Vége köv.)

AZ ÜSTÖKÖSÖKRŐL.

DR. BARDOCS LAJOSTÓL.

A babonás hit az üstökösöket bekövetkezendő döghalál, háboru, éhség s más ily szörnyű csapások előhírnökeinek tartja, melyeket a haragos Isten a bűnös emberek ostorozására küld. Sőt szerinte egyik vagy másik üstökösnek földünkkel történhető összekötése által, a világ végét, a föld szétrombolását, kell előidéznie. E babonás hit ellen a lefegyverzés annál sikertelenebb: mert maga a keresztényen vallás azt tartja, hogy a világ vége egyszer bekövetkezendik.

Mielőtt az üstökösök félelmességéről, veszélyességéről szólnék, lássuk e kísértetes lidérek egyéb tulajdonságait és a bolygóktól egészen eltérő sajátosságait.

Az üstökösök (cometák) mind alakra, mind pályájokra, mind természeti tulajdonságukra nézve különböznek a bolygóktól (planetáktól); de azért épúgy a nap körül forognak, mint ezek.

Az üstökösök legnagyobb része egy gömbölyű igen világos *maggal* bír, mely egy kevésbé világító ködalaku burokkal van bevonva. A mag némely tudósok szerint legtöbbször, mások szerint mindig, a nap felé van fordulva, az üstök pedig ennek a naptól elfordított oldalán mutatkozik; és gyakran 60, 90 sőt 100° hosszúsággal bír, ugy, hogy az általunk látható égboltozatnak egy harmadát, felét, sőt ezen felül is, beövezi.

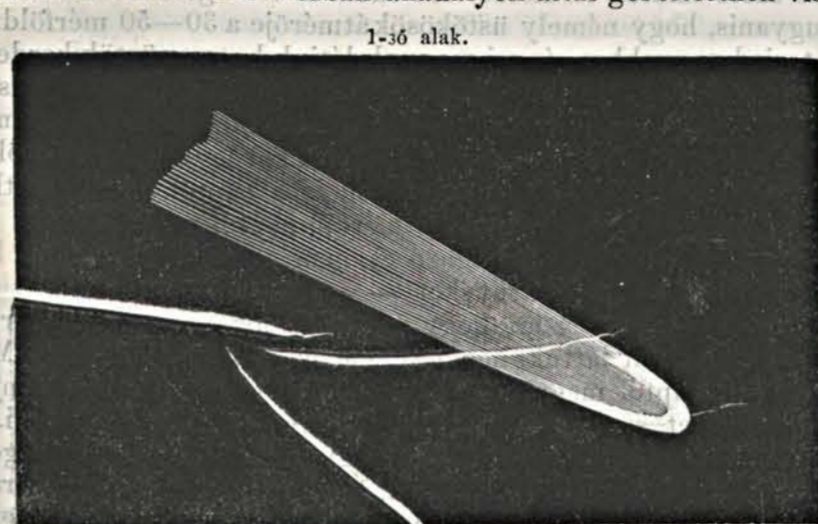
Ez égi testek nagyságra nézve is nagyon különböznek egymástól, ugy, hogy sokan csak fegyverzett, mások meg szabad szemmel is láthatók, s néha mint első vagy másodnagyságu csillagok tündökölnék az égen. Ilyen volt például az, mely Észak-Amerikában 1843-ban megjelent, s mely világos nappal is látható volt.

Az üstökösök száma igen nagy. Kepler azt mondja, hogy annyi az üstökös a világűrben, mint hal a tenger mélyében. E sokaság között mégis alig ismerünk 4—500-at, és alig van köztök másfélszáz az utja kiszámítva. Ezen egyébiránt ne csodálkozunk, mert csillagászati ismereteink kevés századokra terjednek csak; s mi a régibb időkbeli származó csillagászati adatokat illeti, azokat is legnagyobb részt a méhszorgalmu chinai csillagászok feljegyzéseinek köszönhetjük.

Ezen sajátos világtestek, melyek noha nagy területtel bírnak, de testi tömegeikre nézve földünk tömegének 5000-dik részével alig érnek fel, szélesen és hosszúra kiterjesztett üstökükkel roppant nagy térséget foglalnak el az ég boltozatán; ugy, hogy ezen üstökök hosszúsága földünk naptól távolságát (mely közép-számítás szerint 21,000,000 mérföldet teszen) gyakran felülmulja.

Az üstökösök között vannak olyanok is, melyek *maggal nem bírnak*, mint az 1819-ben megjelent szép üstökösnél észrevehetők

volt, mely lerajzolva az 1-ső alak alatt látható. Az üstök majd egyenes, majd görbe. A görbületség legtöbbszörre ugy mutatkozik, hogy a domboru oldal az üstökösnek előtérben eső részén látható, mintha az üstök haladásában akadályok által görbítették vissza.

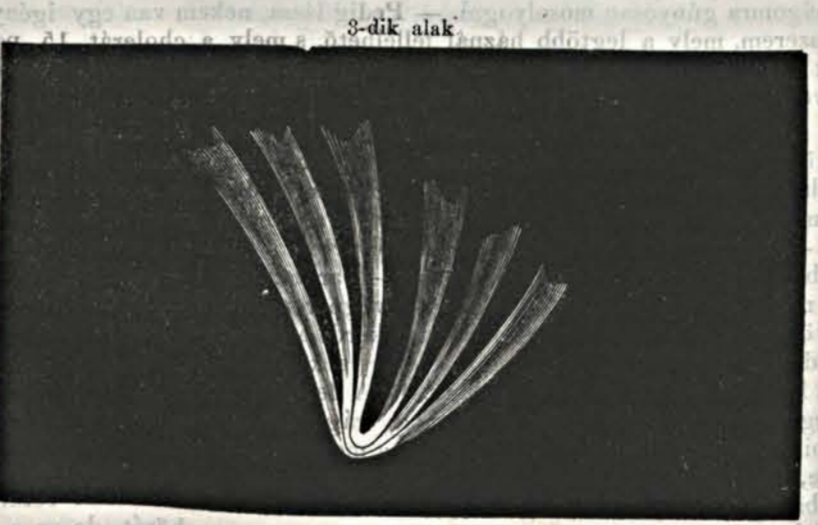
1819-ben.

Az egyenes üstökű üstökös példáját az 1-ső alak alatt láthatjuk; a 2-ik alatt pedig az 1811-ben megjelent szép üstökösöt ábrázolja, melynek üstöke meglehetősen meg van görbülve.

1811-ben.

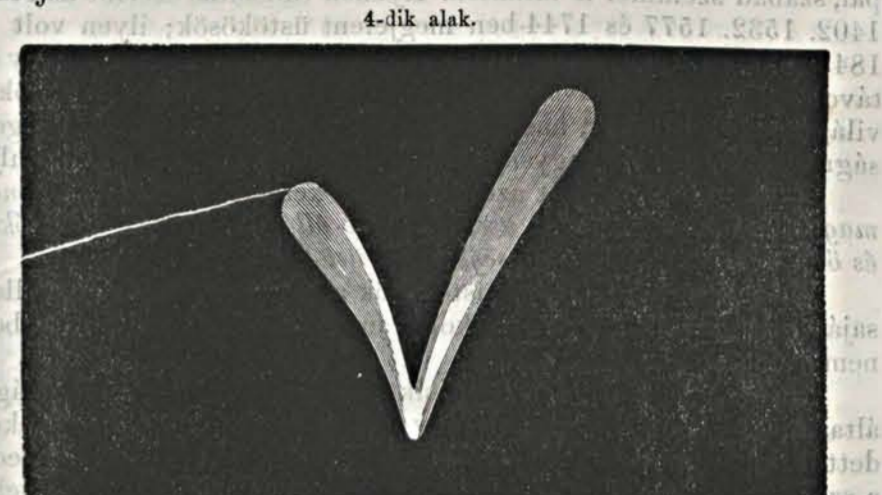
Az üstök alakja a mondottakon kívül, más változatosságnak is alá van vetve; sőt gyakran ugyanazon üstökösnel is tetemesen változik. — Oly üstökösök is jelentek már meg, melyek *egynél több üstökkel* bírtak. Az 1744-ben megjelent üstökösnek hat, az 1807-ben megjelentnek pedig két üstöke volt. Az előbbi a 3-ik, az utóbbi a 4-ik alak alatt szemléltethető. Az 1844-ki üstökös a legyezőhöz hasonló alakja miatt, legyező-üstökösnek is nevezetik. Ez üstökös egyes üstökösöknek, vagy inkább az üstök egyes ágainak szélessége 4°, hosszúsága pedig 30—40°-nak találtatott; tehát az általunk látható égboltozat egy hatod részét kényelmesen beérte.

1744-ben.

Az emberi szem a legujabb időben, főleg a láttannak (optika) magas tökélyre emelkedése óta, mélyen hatolt be ugyan a világűr titkaiba, sokat kísérgette figyelmével ezen majd feltűnő majd el-

enyésző égi tűneményeket: de az ő természettani tulajdonságait ki nem fürkészhette. A gondos vizsgálatok más csillagászati észleleteken kívül az üstökösök vonatkozáslag is sokat napvilágra hoztak: de az ő természettani minőségüket még sűrű fátyol takarja.

1807-ben.

A szabad szemmel látható üstökösöknél magunk is észrevehetjük, hogy az üstöknek nagyon ritka és finom anyagból kell állnia; mert azon keresztül azon ugy nevezett álló csillagokat szabad szemmel könnyen kivehetjük. Sőt Bessel és Struve az álló csillagokat az üstökösök magján keresztül is észrevették; miből az következik: hogy az üstökösök átlátszó anyagból állanak. A fáradhatlan kutatás azt is felfedezte, hogy a világsugár az üstök által, sőt az üstökös napja által sem töretik meg. Igy a Halley-üstökös 1835. évi szeptember 29-dikén magjának sűrű ködével egy tized nagyságu álló csillag előtt haladt el, és az e csillagból jövő sugár az üstökös ködburka által legkevésbé sem töretett meg. — Minthogy pedig a világsugarakat még a legfinomabb gáz is megtöri; a mondottakból az következik: hogy az üstökösök tömege még csak nem is gáz-alaku. Az üstökösök testének e szerint össze nem függő, vagyis üres hézagok által egymástól elválasztott részecskékből összealakult poralaku tömegből kell állnia; körülbelül olyanból, minő saját légkörünkben a felhő, melyben a csillagokból jövő sugarak szintén nem töretnek meg.

Persze egy kissé furesának kell tetszeni előttünk, hogy oly nagyszerű világtesteket, melynek az üstökösök, felhőknek, vagy felhő-alku testeknek tartunk. De midőn bizonyos dolog, hogy az üstökösök a bolygók járásában, noha ezekhez gyakran igen közel járnak, a legkisebb háborítást elő nem idézik; ha bizonyos, hogy az üstökösök üstökén sőt magján keresztül lehet látni; és ha bizonyos, hogy azok a rajtok keresztül jövő világsugarakat meg nem törik; mines egyébe hátra, mint következtetnünk, hogy azon anyagnak, melyből az üstökösök állnak, rendkívül finomnak kell lennie. — Egy üstökös Jupiter négy holdja között kétszer, és pedig 1769- és 1779-ben haladt el, a nélkül, hogy utjokban ezeket legkevésbé is háborított volna. A Lexer-féle üstökös 1770. évi június 28-án földünkhöz oly közel járt, hogy csak hatszor annyira volt tőlünk, mint a hold. Földünk 1819. évi június 26-án néhány óráig egy, kevés nappal később felfedezett üstökös üstökében volt, miről a csillagászok sem gyanítottak semmit. Mindezen tűnemények elmúltak a nélkül, hogy akár földünket, akár a holdat pályatásában csak egy másodpercze is megháborították volna.

Bírnak-e az üstökösök saját világgal is, vagy minden világosságukat a naptól kölcsönzik? e kérdés felett a tudósok sokáig nem jöhettek tisztába. Noha nem csekély feladat e kérdésre a felelet, a tudomány mindazáltal azon időtől fogva, hogy a világ sarkítása (polarisatio) feltaláltatott, e talányt is megfejtette, s ma már a kérdésre határozott feleletet adhatunk.

A természettan tudományában tett haladás ugyanis módot és eszközt nyújtott arra, hogy megtudhassuk, vajjon valamely világsugár a saját világgal bíró testből egyenesen jő-e, vagy csak más test által hajtatik hozzánk. Ez a világ sarkításának jelenetéből áll, mely még azt is megmutatja, vajjon a test, melyből a világsugár jő, szilárd-e, mint például földünk; folyékony-e vagy gáz-alaku?

A világsarkítási kísérletekből kitűnt, hogy a bolygók közt egyetlen egy sincs, mely saját világgal nem bírna (az álló csillagokról, mint megannyi napokról nem is akarok szólni); kitűnt az

is, hogy az üstökösök noha világosságukat a naptól kölcsönzik, de azért kisebb nagyobb mértékben saját világgal is bírnak. Egyébiránt, hogy az üstökösöknek saját világgal bírnok kell, már csak azon körülmény is tanúsítja, hogy némelyek közülük világos nappal, szabad szemmel is láthatók. Ilyenek tudósítás szerint az 1106. 1402. 1532. 1577 és 1744-ben megjelent üstökösök; ilyen volt az 1843-diki; és ilyen volt a Hind által 1847-ben felfedezett, mely 2° távolságra a naptól távcső segítségével kivehető volt. Ez üstökös világossága oly nagy, hogy a csillagászok állítása szerint, világosságra nézve, az első nagyságu álló csillagokat 100-szor felülmúlja.

Ezek után már most azon kérdésre kellene felelnünk: *honnán magyarázható az, hogy az üstökösök, az álló csillagoktól, bolygóktól és ünnöktől eltérőleg, oly sajátos üstökkel bírnak?*

Ha felteszszük, hogy az üstökösök a naptól nyert világ mellett saját világgal is bírnak, akkor a magyarázat, némi tekintetben, nem volna nehéz.

Ha egy sötét test egy másik kisebb vagy nagyobb világos által megvilágítatik, mögötte egy hosszú árnyék támad; mely kezdetül fogva mind inkább és inkább keskenyedik vagy szélesbedik a szerint, mint a világító test a világítottnál nagyobb vagy kisebb. Ha már most maga a világított test is bir saját, a világítottnál gyengébb világgal, akkor az árnyék nem leend sötét, hanem szinte meg lesz világítva a szerint, mint a világított test erősebb vagy gyengébb világossággal bir. — Ha tehát e tüneményt az üstökösök

sókra akarnók alkalmazni, akkor ezek üstöke nem volna egyéb, mint saját világuk által megvilágított napokozta árnyékuk.

Hanem a mily egyszerű volna e magyarázat, oly nyomosak az ellene szóló szintén természettani okok. A csillagászok kiszámították ugyanis, hogy némely üstökösökátmérője a 30—50 mérföldnél alig terjed nagyobbra; és mi magunk látjuk, hogy az üstök kezdettől vége felé mind inkább és inkább szélesbedik, úgy, hogy oly üstökösökről, melynek üstöke csúcsban végződött volna, senki sem emlékezik. Már pedig bármily vastag ködburokkal legyen is az üstökös bevonva, s bármily távolságban álljon is a naptól, megfoghatlan az: hogy egy 192,600 mérföld átmérőjű naptól megvilágított ily csekély terjedelmű test szétágazó és nem összehajló vonalok között vessen maga után az árnyékot. —

A másik nehézség az, hogy az üstökösök nagy része görbe, sőt némelyik, mint láttuk, nem egy, hanem több üstökkel bir. Már pedig egy a naptól megvilágított gömbölyű test sem görbe árnyékot nem vethet, sem azt több ágra osztva elő nem tűntetheti.

Azon kérdést tehát: *honnán magyarázandó az üstök?* a gondos vizsgálódásnak kell megoldania. És hinni lehet, hogy a fáradhatlan emberi ész a láttannak mindinkább tökélyesbülésével szét fogja osztani idővel a fátyolt, mely még az üstökösök természeti tulajdonságait szemünk elől eltakarja. Az emberi ész oly dolgokat hozott napvilágra már, melyek néhány évtized előtt a lehetlenségek közé tartoztak.

(Vége következik.)

TÁRHÁZ.

Kakas Márton a színházban.

A francziák Pesten.

Tisztelt szerkesztő ur! Addig-addig, hogy mégis csak eljötték hát a francziák! — Ne tessék nagyon megörülni; nem „cum gentibus,” hanem egy „kompániá”-val; annak is egy része nem zuáv, csak zuávissa. Itt vannak a bouffe művészei. (Valaki „puff”-nak ne olvassa, mert ez megint más művészet.) Nincs olyan humorisztikus adat korunkra több, mint hogy épen most, midőn minden ember oroszlánnal ebédel s krokodilus torkában alszik, minden héten támad egy új tréfiás lap, s egymást éri nálunk a sok külföldi Spasmacher; elébb Montalembert, most meg Offenbach. Ha képesnek hinnék egy francia színigazgatót arra, hogy ethnographiát tanulmányozzon, azt hinném, hogy Offenbach föllépése Pesten kiszámítás volt ez idő szerint. Azt akarták vele megmutatni: ime, te magyar ember, lásd meg a francia életet, aztán ismerd meg, hogy mi az? Az opera bouffe Párisban csak a grisettek és debardeurök számára áll fenn. Ezt a mulatságot mutatni be a szemérmes magyar közönségnek, valóságos terrorizálása a sympathiáknak. Szerencsére érteni nagyon keveset lehet a gyakorlottabb francia nyelvismérőnek is beszédükből, hanem hiszen fenmaradnak a kézzelfoghatóságok. Offenbachnak vannak igen kedves operettjei, azokat ő nekünk alig mutatja be, hanem előszedi a vastagabb ételt számunkra. Offenbachnak van egy dalműve, melyben magyar dallamok s többek között a Rákóczy is előfordulnak; erre itt mindenki kíváncsi volt; és helyett ő itt olyan dalműveket ad, mik waltzerekből állanak ki, s nagyon tréfiás mulatságnak találja, ha színpadunkon a francia jargon közét német szöveget fon be; azt hiszi, itt is úgy fognak ezen tapsolni, mint Bécsben. Mit tudja ő, mi nekünk az a német szó? Kitelik tőle, hogy a Rákóczy-operát meg Bécsben veszi elő.

Elvégre is itt az ideje már, hogy vége legyen a magyar nemzeti színpadon az idegen nyelven való produktióknak. E színházat nemzeti czélokra emelte az ország; azokat követeli tőle. Az elmúlt tizenkét év alatt hallottunk rajta olasz, angol, francia előadásokat, hallottuk Rachelt, aztán Levas-saint, most már Offenbachot, úgy hiszem, elég volt. Alább már Párisban sincs semmi. Fenekén vagyunk vágyainknak. Már most kezdjünk el magyarok lenni, a hogy rátok bízott. Ezzel bátor vagyok remélni, hogy ez volt az utolsó francia invasio nálunk (legalább a színpadra nézve).

Kakas Márton.

Falusi gondolatok a forráságban.

(Egyiptomi csapásokról; choleraőről.)

A jka (Veszprém), jun. 24.

Írtóztató forró napok járnak, s e hőségben az ilyen magamféle, nem földiméze ember mit tehet egyebet, mint hűves szobájában — könyvei közé temetkezve — bodor füstök közt gondolkozik a világ, és az osztrák rendszer mulandóságáról? — Bizony mulandó e világon, és az osztrák rendszerben minden; — csak hogy ez utóbbinál a mulandóság még eddig nem sok vizgatást nyújtott a szegény — sokat szenvedett magyar kelneknek, miután az egyik csapás csak azért mult el, hogy új, s talán súlyosabb következzék utána. — E részben hazánk nagyon hasonlítható az ősi hajdanban sujtolt Egyiptom földéhez. — Voltak *kiyóink* s ki ne érezné maig is hazánk testén a 12 év óta naponként megújuló csipéceket? — *Folyóink* hany-

szor, s főleg a közelmultban mely igen megáradtak, ugyszólván vérré váltak a reactio által egymás ellen bujtott testvéreink vérével? — *Béka?* — tán a világon sincs annyi, mint volt csak egy évvel is előbb szép hazánkban, s házainkban úgy, mint *szolgáink* házában eléggé gyönyörködhetünk kurtyolásaikban, — főleg — ha az augsburgi öreg varangy megszólat, a rákezdett accord-tól méltán felfelhűk füleink dobját. — *Ártalmas bogarak?* Maig is mászkálnak még közöttünk, — de csak mászkálnak már, mert a szabadság szele megdermeszté szárnyaikat. — *A kemenczéből kiszórt hamuból támadt hólyagos fekélyek* avagy nem emlékeztetnek-e elevenen bennünket a bukott rendszer által kiszórt, s pusztítást lehelő Verordnung-okra, melyek hólyagos fekélyekként rakodtak hazánk seplőtelen törvényeire? S a *kő- és jégesők* mily szépen hasonlíthatók a felülről minduntalan aláhulló, s mennyők módjára sujtó itéletekre, melyek dicső lángkeblű honfiainkat sujtva — mindnyájunkat fájdalommal töltöttek el. — *A sáskák?* épen most szenvedünk e csapás alatt, s ha az ohajta várt aratás nem közelgetne, bizony kétségbe esnénk élős-tárainkon tett pusztításaiuk; kérjük azért a Jehovát, hogy mint Egyiptom földéről, úgy rólunk is e hadat *nyugati szelével* — ha nem is a Veres tengerbe, de mindenesetre pusztítsa el. — *Setéség?* Elég soká ültünk benne, s alig néhány hónapja még, hogy piroslik az örök világosság reggele. — *Farao első szülötét megölte az Ur anygala;* avagy nem ölettek-e meg a mi első szülöttein — hazánk jelesei is az aradi — temesvári, — pesti és pozsonyi gyásztérekben?

Dóghalál? Itt jó keresztényhez illően gamba szállok, s kérem Istenemet, hogy — miután ezt csak ő bocsáthatja ránk — megelégtelve az alig néhány éve tett pusztítást — fordítsa el rólunk a keserű poharat. — De ha még is úgy tetszik Szent Felségének, hogy e csapást is megköstöljük, úgy kérem őt, hogy tegyen engem eszközvé — csapás eltávolításának — *Képelem* — mily nagyot néz itt az olvasó, — mintha látám — e vakmerő kívánságomra gúnyosan mosolygni. — Pedig lássa, nekem van egy igénytelen szerem, mely a legtöbb háznál fellelhető, s mely a cholera! 15 perc alatt eltávolítja, és ez a *torma*. — Ha nem hinné ezt valaki, legyen itt okulás végett a példa, mely magamon történt:

1849. késő tavaszán zászlóaljam Ó-Szőnyben volt elszállásolva. — Én egy öreg özvegyasszonyhoz jutottam. — Ekkor dult legjobban a cholera, s irtalmatlanul pusztított sorainkban. — Nekem jó darabig a fejem sem fájt, de ime egyszerre rémítő göresők jöttek a gyomromba iszonyu hascsikarással; — alig egy óra mulva eszméletlen hevertem a földön, s mindent, mi kezembe akadt — összerágtam kinomban, — barátaim csak az ablakon át merték nézni vonaglásaimat. — Ekkor — végperceimben — nyit a szobába egy öreg koldusnő, s háziasszonyomtól kérdi bajomat, — melyet az midőn röviden elmondott, — rögtön *tormát* kért a koldusnő, s azt barátimmal a házi kertben csakhamar meg is ásta. — A felásott tormából — megmosva — egyet hirtelen a kezembe adott, hogy rágiom s egyem azt addig, míg a többit megreszeli; mely megtörténvén, a megreszelt tormát gyomromra kötötte, s ime, csodák csodája! — fél óra alatt minden fájdalom, vele gyomrobajom is tökéletesen megszűnt, s már 2 óra mulva az utczán sétáltam barátimmal. — A torma ugyan felhőlyagozta a gyomor börtét, de ez a baj is néhány nap mulva magától elmúlt. — Ebből áll az egész kúra, s nagyon jó lesz mindenkinek feljegyezni, mert ki áll jól, hogy a forró napok után a cholera ismét be nem köszönt-e hozzánk?

Mátis Ferencz.

Vasárnapi Ujság 29-ik számához 1861.

Irodalom és művészet.

+ **Heckenast Gusztávnál** a napokban következő, többnyire nagybecsű munkák jelentek meg

„*A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon.*“ Irta *Liszt Ferencz*. Mint tudjuk, az eredeti munka pár év előtt jelent meg francziánul, s azon időben a magyar journalistika igen élénken foglalkozott vele, különösen Liszt azon állítása miatt, hogy a magyar nemzeti zene tulajdonképen nem is az, hanem cigány nemzeti zene. Ez állítás megczáfóására egyes hirlapi cikkekkel kívül, egy nevezetes röpirat is jelent meg *Brassaitól* ily czím alatt: „*Mi hát, magyar-e vagy cigány zene?*“ Liszt munkáját bizonyára érdeklő fogják olvasni azok, kik az eredetit nem ismerik. Ára 2 ft.

„*Kossuth parlamenti élete.*“ Közlök *Karadfy* és *Ráthkay*. Két egybefűzött kötetben. A munka első kötete a kitünő statusférfinak mint országgyűlési követnek, a második, mint pénzügyminiszternek működéséről szól. E munka még 1850-ben nyomtatott, de akkori sajtóviszonyaink következtében betiltatott. Az érdekes könyv ára 2 ft.

„*Egyet-mes természet- vagy észjog elemei.*“ *Virozsil Antal* eredeti latin munkája után magyarul előadva *Márii József* jogtudor s egyetemi könyvtartászt által. A megjelent első törzész a magán-természetjogot tárgyalja. Az egyetemi ifjuság jeles kézikönyvet nyert benne. Ára a megjelenendő második kötettel együtt 3 ft.

„*Az ásványtan alapvonalai,* különös tekintettel az ásványok gyakorlati meghatározására.“ Irta *Szabó József*, m. akad. tag, a m. egyetemnél az ásványtan tanára stb. A becses mű ára 2 ft.

„*Magyarország története rövid vonásokban.*“ Protestáns kézjeptanodák számára írta *Szász Károly* helyv. esperes és m. akad. lev. tag. Világos és szabatos előadásánál fogva a tanuló ifjuságnak különösen ajánlható. — Ára csak 50 kr.

„*Magyar nyelvtan, tanodai s magánhasználatra.*“ Irta *Szvorényi József* gym. tanár s m. akad. tag. A könyv alaposan és kimerítőleg fejtegeti a magyar nyelv szabályait. A 360 lapnyi munka ára 1 ft.

„*Uj magyar-német levelek.*“ Szerkeszté *Karadfy Ignác*. Életrevalóságát tanúsítja az, hogy már öt kiadást ért. Ára 80 kr.

„*Hölgyek titkára,* vagyis *legújabb levelezőkönyv nők számára.*“ A levelezés szabályait illető utmutatáson kívül vannak benne: emlékkönyvbe való versek, a keleti virágyelv magyarázata s betürendbe szedett szótára. Ára 1 ft.

A „*Falusi könyvtár*“ czimű új vállalt I. füzeté: „*Magyar művészkönyv,* vagyis utmutatás a sikeres méhtenyésztésre, tekintettel a különböző természetű módokra.“ Irta *r. Farkas Mihály*. Ára 50 kr.

„*A gyermekek imái és első vallásos érzelméi.*“ Protestáns iskolák és gyermekek számára. *Dobos János*. Csinos kemény táblába kötve ára 80 kr.

Vége a „*Népszámítási füzetek*“ 4. és 5-ik száma. A 4-ik füzet czíme: „*III. Napoleon mint száműzött herceg, trónkövetelő, országfoglaló, köztársaság elnöke és császár.*“ III. Napoleon arcképevel. Az 5-ik füzet: „*Széki gróf Teleki László élete és halála.*“ Gróf Teleki arcképevel. Egy-egy füzet ára 15 kr.

+ *(Rosti Pál „Úti emlékezetek Amerikából”)* czimű munkája, nagy negyedrét alakban, kettős velinpapírra nyomva megjelent. Van benne 2 színezett kép, 13 kömötszvény, 2 aczéla nyomszett tájkép és 25 fametszvény, melyek általában igen sikerültek, s különösen az aczéll- és kőrajzok oly szépek, hogy külön keretben szobadiszitményekül is használhatók. A becses könyv Amrika egy nevezetes részét, nevezetesen Habana, Venezuela és Mexico államokat igen érdekes leírásban ismerteti. Szerző e mű által maradandó emléket emelt magának. A fényes kiállítású mű Heckenast nyomdájából került ki. Ára 30 ft.

+ *(Zombori Gedő „Úti rajzok”)* czimű munkájának első kötete Kolozsvárt megjelent. Tartalma: Magyarország, Ausztria, Morva- és Csehország, Németország, Holland, Belgaföld, Angolország.

+ Megjelent: „*A magyar hadsereg,* mint szervezendőnek képzeli *Idánka Imre.* Szerző rendszertervét több rovatos táblán állítja szem elé. Az érdekes mű ára 1 ft.

+ Az 1849-iki magyar tábornokoknak *Vahot Imre* által kiadott arcképcsarnokát a helytartóság lefoglalta. Ugyane sor érte az aradi vértanúk azon arcképcsarnokát is, melyet *Nagy Jenő* honvédezzredes készítet. Ezutal tehát a c. rendőrség ellen nem lehet panasz.

+ *(Vörös Eszter „A világra lépő ifju”)* czimű munkára hirdet előfizetést, példányonként 40 krajválnál. A pénzék sept. végéig el. Poldini Ede és Noséda Gyula könyvkiadó-hivatalába küldendők. Szerzőnek a munka tiszta jövedelmének egy harmadát a Budán tervezett magyar színházra ajánlja fel.

+ *Debreczenben* megjelent: „*Történelmi képek.*“ Irta *Sárvári Elek*. Két kötetben. A Zrínyi Ilona arcképevel díszített munka a következő elbeszélések tartalmazza: Bujdosók fejedelme. Frangepán Erzsébet. Prófta. Enyingi Török Bálint. II. Mahomet fia. Magyar Benigna. Félreértés áldozata. Lapukin Eudoxia. Camoens szerelme. Stuart Mária.

+ *(Haray Viktor)* előfizetést hirdet „*Törvédek egy menekült napló-jából*“ czimű regényre, és „*Nem nő — anyag*“ czimű új regényre egy kötetben. Előfizetési ára 1 ft., díszkötésben 1 ft. 50 kr. Az összegek aug. 10-ig Demjén László kiadóhoz Kolozsvárra küldendők.

+ Megjelent: „*Magyarok születésnapjai, Ponori Theureck Józseftől.* Első füzet, vagyis: *Országgyűlési emlény az 1849-iki országgyűlés emlékezetére.*“ Harmadik kiadás.

+ *(Hartleben „Olvasó-tárából”)* megjelent a 71. és 72. füzet. A könyv „*Napoleon fénykora és hanyatlása*“ tizenkettedik részét teszi.

+ *Lauffer és Stolp* könyvkereskedésében megjelent *Szalay László* nagyhírű „*Magyarország történetének*“ VI. kötetéből a 2-ik füzet, mely a Rákóczy-harcz korából az 1705—1707. évek érdekes eseményeit adja elő.

+ Ugyancsak *Lauffer és Stolp*nál jelent meg: „*Szent Péter apostol két levele.*“ Értelmezte *Draxler Ján.* esztergommegyei áldor, b.-gyarmati káplán. A pesti-egyetem hittani kara által Lonovits-díjjal jutalmazott pályamunka.

+ *(A „Balaton füredi Napló” szerkesztője)* *Győrök György* ügyvéd; főmunkatársa pedig *Bibok Lajos*.

+ *(Uj magyar lap a vidéken.)* Aradon *Márton Ferencz* szerkesztése mellett „*Alföld*“ czimű új politikai napilap indul meg, aug. elején. Előfizetési ár öt óra 6 ft 25 kr, két óra 2 ft 80 kr. Kiadótulajdonos *Bettelheim Vilmos*. Arad és vidéke egy kis jóakarattal könnyen fentarthat egy magyar lapot.

+ *(Pályamű.)* Megjelent: „*A magyar nemzet műveltségi állásának vázlatja az első fejedelmek korában, és a kereszténység behozatalának története.*“ A Magyar Akademia által a történettudományi osztály jutalmával koszoruzott pályamű. Irta *Frankl Vilmos*. A könyv 403 lapra terjed s ára 2 ft.

+ *(Tiltott könyv.)* *Ludwig János* hazánkfiának legújabb röpirata: „*Qui paiera les dettes d l'Aurich?*“ az osztrák császárság területén tiltatott. + *(Molnár György)* figyelmzetteti a vidéki szinigazgatókat és műkedvelő-társulatokat, hogy az eddigelé vidékre küldött „*Honvéd-husárok*“ czimű népszimű könyve és zenepartitúrája nem az, mely a budapesti színpadokon adatik elő. A „*Honvéd-husárok*“ úgy a mint Budapestben adják, egyedül Molnárnál szerezhető meg a szerzőknek fizetett díj mellett ingyen, zenei része pedig Sziklavölgyi karmesternél.

+ *(Büky Miklós)* előfizetést nyit válogatott műveire, melyek szímművek-, beszélyek- és költeményekből állnak. A könyv mintegy 18 ivre fog terjedni s előfizetési ára 1 ft. A tiszta jövedelem három negyedrése az 1852-ben elhunyt ifju költő, volt honvéd-főhadnagy Szathmáry Pálnak a jászberényi temetőben felállítandó síremlékére, s szűkölködő özvegy édesanyjának némi fölségelésére fog fordíttatni.

+ *(A franciaia belügyminiszteriumhoz)* 180 egyén folyamadott engedélyért új hirlapok kiadására. Ha ez így megy, ma holnap több lesz az ujságíró, mint az előfizető.

+ *(„Üstökös csárdás.”)* Igy hívják azon új csárdást, melyet közelebb *Kéler Béla* zenekarmester szerzett s mely „*Jóka Mór*nak, a magyar üstökösnek“ ajánlvá Rózsavölgyinél fog megjelenni.

+ *(Deák Ferencz)* nem sokára hiteles arcképe is birandjuk. Nagy hazánkfia mindéddig szerényen visszavonult, valahányszor fölkerék, hogy engedje magát learczképeztetni. Végre azonban Rottenbiller polgármester ur felhívására engedett, s hozzá intézett soribaik kijelenti, hogy arcképeinek kiadását és sokszorozását nem ellenzi, s az ebbeli jogot kizárólag a pestvárosi árvaáru ruházza át.

+ *(Schröck Ferencz)*, mint a Dugonics-szobor-bizottmány elnöke részletes számadást tett közzé azon adakozásokról, melyek hozzá a Dugonics-szoborra eddig beérkeztek. A kimutatás szerint e czéla mostanig összesen 697 ft. gyűlt egybe, mely összeg a takarékpénztárban van letéve.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

— *(A gazdasszonykodás és háziipar első kiállítására), 1861. évi aug. 24-től sept. 2-ig Pesten a Beleznay-kertben.* Hazánkban már évek folytán rendezett gazdasági kiállításokon nem kis mérvben képviselt gazdasszonykodási és házi ipar költé fel azon szellemet, mely a nemzet gazdaszonyai együlettében megtestesült.

A tér ekkint megnyitva lévén, nemzeti gazdaságunk öregbítéséhez: a kiméletes fogyasztás, a nyers terményeknek házi feldolgozásával értékesítés és a házi iparnak jövedelmeztetésével — járulni — a magyar feleségnek is kötelessége; s hogy eme honleányi kötelességünknek megfelelhessünk, mindenekelőtt szükségesnek tartjuk, házi iparunk vidékenkinti miben állásáról tájékozást szerezni, hogy az előmenetleket és hátramaradásokat, hasznos újításokat a káros előítéleteket s különösen a vidéki viszonyokkal megferő szokásokat felismerve, iránt nyergjünk a hasznosokunk utánzására, a károsoknak kerülésére s különösen a sikeres újítások terjesztésére, — s mind ezt legbiztosban elérhetjük egy — az ország fővárosában rendezendő *gazdasszonykodási és háziipar kiállításával*, mely alkalommal tartandó közgyűlésünkön egyesületünk véglegesen megalakulandván, házi tűzheleink és családai körünkben hasznos foglalkozásunk irányadójaul és egyetemes működésünk kapcsaul a központi képviselet megválasztandó leszén.

A kiállítás programja.

I. A kiállítás megnyitást 1861-ki *augusztus 24-én* d. e. 9 órakor a Beleznaykerti helyiségekben (Pesten a kerepesi uton) és naponkint d. e. 9 órától esti 7 óráig nyitva marad szeptember 2-káig.

II. A kiállítás czélja lévén az ismeretterjesztés és alkalom a czélszerű

beszerzésekre, mivégből a kiállított tárgyak szabad adásvétele mellett naponkénti sorsolás is rendeztetik.

III. A kiállítás tárgya minden, mi a nő gazdaszonykodási iparához tartozhatik, különösen:

1) Női kézi munkák: varrások, himzések, minden néven nevezendő munkák, — azontul kender, len, selyem, ezekből készült fonál, czérna, szövetek, tekintettel ez utóbbiak mosására, s egyebek.

2) A kert terményei nyersen és feldolgozva, névszerint: a) Mindenemü gyümölcs üde állapotban, különösen évszak szerint a *dinnye*, — s mindazok befőzés és párolás, szárítás és aszalás, czukorban jegezetés és egyéb-kint feldolgozva, és eltarthatóságuknál fogva a kereskedelmi forgalomra elkészítve. b) Minden konyhakerti növény üde állapotban, — és befőzés és párolás, ezetbe rakás és szárítás és egyéb alkalmas feldolgozás által, eltarthatón értékesítve. c) Vadon tenyésző tápnövények, különösen a gomba, üde állapotban és eltarthatón értékesítve. d) Virágok, a mennyiben különösen a tárlat feldiszfizetésére szolgálhatnak — cserepekben és bokrétkákban.

3) Ezeket, szörpök, szeszek, növénynedvek és egyéb házilág készített folyadékok.

4) Kenyerek, kalácsok, minden néven nevezhető gazdasági és csemege-sítemények, a mint azok vidékenkint divatoznak, mint: pereczek, kétszer-sültek, pogácsák, lepények, bélesek és hasonlók.

5) Nyers tézstaneműek, mint tarhonya és egyéb házikészítmények.

6) Husifélék eltarthatón feldolgozva, mint: zsir, szalonna, sódar, kolbászok és hussajtok, lúdmell, halak s e félék.

7) Fris tej és annak feldolgozása, turóban, vajban, különféle sajtokban, hová a tarhó is soroltatik.

8) Szappan, gyertya, és házi készítményü kéz- haj- és egyéb kenőcsök, keményítő s egyebek.

9) Méz csurgatott és lépekben, viasz-sejtekben és feldolgozva.

10) Házi szárnyasok, nygmint tyúkok és gyöngytyúkok, kacsák és ludak, galambok, pulykák és pávak.

11) Eneklők és diszmadarak, hazaiak és külföldiek, hogy beszerzésekre alkalom nyujtassék.

12) Sertések.

13) A házi szárnyasok és sertések hizalolásának eredménye.

14) Gazdasszonykodási és házi iparhoz szükséges eszközök és gépek, mint: mosógépek, mángolók, vasalók, fonógépek, rokkák, motollák, tilók és szövőszékek, köpülők, sutúk, gyalúk és aprító készülékek, tojásköltő szekrények és egyebek.

IV. A kiállítandó tárgyak augusztus 10-éig legkésőbbben „a kertgazdaság szerkesztőségé” útján a rendező bizottmánynál bejelentendők, hogy a bejelentett tárgyakhoz alkalmazkodva a kiállítási helyiségek czélszerűen előkészítenek és a tárlat lajstroma annak idejében szerkesztethessék. A bejelentésben megnevezendő: a) A kiállító neve és laka illétölge, honnét a kiállítvány küldetni fog, b) A kiállítvány leírása: szám — darab — illétölge súly szerint, az állatoknak faja, életkora és ivara is megnevezendő. c) Kijelentendő: ha vajjon eladó-e a kiállítvány? ha igen, határozott ára, — ha nem, mi történjék azzal a kiállítvány után. Megjegyzendő, hogy az eladott tárgyak után a vételi ár, miután abból 10%, a kiállítás költségei fedezésére levonattak, a kiállító tulajdonosnak adatik át; — a megvett tárgyak azonban csak a kiállítás beírása után szolgáltatnak ki a vevő tulajdonosnak.

V. Az előre bejelentett kiállítandó tárgyak, a sütemények, üde növények és állatok kivételével, augusztus 20-áig, az érintettek azonban a kiállítás megelőző napon, azaz augusztus 23-án küldendők be a kiállítás helyiségébe ily cím alatt: „A női iparkiadást rendező bizottmányunk — Pesten.”

VI. A kiállítványok elrendezése és különösen az állatok napi tartása a kiállítást rendező bizottmányt illeti.

VII. A kiállítványok bírálására szakértő Jury kértik fel, mely alakul: a) Hazai központi és vidéki gazdasági és kertészeti egyesületek egy férfi és egy női küldöttjéből. b) Gazdasági és kertészeti szaklapok szerkesztőiből. c) A nemzeti gazdasszonyai egyesülete által választandó gazdaszonyokból. Mely minőségbeni működés elfogadására az illetők, és a gazdasági egyesületek ily tagok kiküldetésére — testvéri szeretettel ezennel felkérnek.

VIII. A kiállítás érdekessége tekintetéből becsebb tárgyak kisorsolása rendeztetik, akkint, hogy a sorsjegyek eladási árából naponként bejövendő összegben eladásra szánt érdekes kiállítványok a rendező bizottmány által megvásároltatván, azok másnap reggel kisorsoltatni fognak.

IX. Kiállítás folyama alatt az egyesület érdekében tanácskozáskok fognak tartatni, és a központi képviselők fog megválasztatni. Azonfelül érdekes kirándulások, — és az országos magyar kertészeti társulattal egyetértőleg dinnye-versenyek és népies képességek lesznek rendezhetők.

X. A kiállítás helyiségével kapcsolatban lévő közkedvességü estelöz, és annak kedvelt zenéje, nem kis mérvben előmozdítandja a kiállítás érdekességét.

XI. A nemzet gazdasszonyai egyesületének tagjai minden fizetés nélkül — a nemtagok augusztus 24 és 25-ik napjai 20 kr. — azontul 10 kr belépti díj mellett látogathatják a tárlatot. — Utolsó kiállítási nap a köznép szabad szemléjére álland nyitva. — Gyermekéért fele belépti díj fizetetik. — Egy sorsjegy ára 10 kr.

A szent ügy, melynek érdekében felszólalunk és testvéreink honleányi tisztaszerelemük kereskedik arról, hogy ez első ilyenemü rég károsan nélkülöz-

zett kiállítás minden tekintetben érdekes, tanulságos, s annál fogva, hogy gazdasszonyi beszerzésekre alkalmas vásárként megnyitattik, gyakorlati hasznu is leend; ha tudniillik az általános részvét felkarolanda, és megérdemlünk jó magyar gazdasszonyaink a kiállítások valódi feladatát, hogy tudniillik a kiállításra nem csodadolgokat, hanem iparunk nyeresémeyeit, újabb előmeneteleket, vidékenkint eltérő szokásokat és hasznosoknak reményelhető újságokat kell egymásnak bemutatnunk, — és ha ezt tesszük, — ha a házi iparral ekként megismerkedünk, csak egy év lefolyása alatt is rendkívüliek leendnek a haladások, és rendkívüli a nyereség: a háziasságnak diadala az üres hiúság fölött. — Kelt Pesten 1861-ki július 4-kén.

A kiállítást rendező bizottmány nevében:

Damjanics Jánosné, elnök.
Benedicty Györgyné. Návay Mihályné.
Fenczel Józsefné. Simig Istvánné.
Karácsony Istvánné. Vidacs Jánosné.
Konkoly Ferenczné. Gr. Wenkheim Józsefné.
Zirer-Hody Julia, pénztárnok.
Illésy Veres Eszter, jegyző.

+ (A magyar földhitelintézetre nézve), melynek főtávirát gr. Barkóczy János, gr. Dessewffy Emil, Lónyay Menyhért és Csengery Antal készített, a királyi engedély már leérkezett, azon módosítással, hogy az alapszabályok az azóta már visszaállított magyar törvényekhez alkalmaztassanak.

+ (Sáskatöjások.) Dél-Oroszországban 500,000 holdnál nagyobb területet sáskatöjások borítanak el, és pedig oly sűrűn, hogy egy lapátnyi földben 80 tojás is van. Ezen ellenséget a szentpétervári lapok veszélyesebbnek mondják a parasztlázadásnál is.

Közintézetek, egyletek.

+ (A budai népszínházra) Fésüs György bizottmányi taghoz eddig a következő gyűjtőveik küldettek be: Fésüs Mihály Temesvárról 26 ft, Pörzsás Antal Pestről 60 ft, Grosz Xav. Ferencz Pestről 7 ft, Czimmernann Samu Pestről 7 ft, Sámson Sándor Pestről 29 ft, Valberthy József Mező-Berényből 13 ft, Berczik Gizella Pestről 14 ft, Jesznák Rafael Pestről 4 ft, a „Sz. Híradó” szerkesztőségé 7 ft, a több egyetemi polgár által jun. 26-án rendezett hangverseny tiszta jövedelme 50 ft. — Ugyan e czéla Buda városa a már megajánt 2000 fton felül évenként 1000 ft segélypénzt, a pesti takarékpénztár 400 ft, gr. Karácsony Guido 200, b. Bésán János 100, Zsivora György 50, b. Erdélyi g. e. püspök 40 fton adományoztak.

+ (A pesti jótékony nőegylet) f. jul. 14-től szept. 7-ig terjedő 8 hétig, jelenleg létszámában álló 430 szegény számára, kék körül 38 uj, 392 pedig már előbb is részletetett, — 2360 ft 90 krt utalványozott. Ez alkalommal a választmányi nők szegények állapotát tárgyaló 52 vizsgálóról tettek jelentést. A szemgyógyintézetben 32 beteg gyógyított díjtalanul. Az egylet kötötintézetében jelenleg egyik munkára nem képes 16 szegény talál foglalkozást és keresetet.

+ (Kiss Bálint hazánkfiát), ki régebben a Múzeum képcarnokának öre volt, de a Bach-rendszer alatt elmozdított, a helytartótanács eszt hivatalába ismét visszahelyezte.

+ (Ritka madár.) Xantus János Amerikában élő hazánkfia a Múzeum számára újabban ismét többféle kigyó- és madárpéldányt küldött, melyek közt egy Pyrocephalus rubiacus nevü ritka madár is van, melyből egész Európában mindössze 3, Amerikában pedig csak két példány található.

+ (A kolozsvári társalgó-kör) elnökeül Gyulai Pál választott meg.
+ (A bécsi hitelintézet főgazdátójával) az intézet eddigi aligazgatója Hornbostel neveztetett ki.

Mi újság?

— (Hírek Bécsből.) Mult esütörtökön, július 18-án következő távirati sürgöny érkezett Bécsből Pestre: „Vay lemondása elfogadtott. Forgách Antal gr. a kancellár. Szécsen gr. és Szögényi szintén lemondottak. Forgách gr. már átvette a kancelláriát. Apponyi, Majláth is leköszöntek.”

+ (A sokérdemü Toldy Ferencz ünnepélyes beiktatása) a m. kir. egyetem magyar nyelvi és irodalmi tanszékébe, f. hó 13-án, d. u. 5 óraor ment végbe, az egyetemi ifjuság, tanári kar, több főpap s akad. tag és számos minden rangu közönség jelenlétében. Az ünnepélyt Petzvál Otto, a bölcsészeti kar dékánja, nyitotta meg beiktató beszédével, melynek végén meghatottan szólta fel az ünnepelt derék tudost azon tanszék elfoglalására, melyen Révay és Horvát István oly sok érdemet szereztek s a nemzet tisztelétét és halálját vívták ki. Ezután Toldy tartott nagy gonddal kidolgozott, eszmedús székfoglaló beszédet, melynek befejeztével a gyülekezet éljenzés közt osztott szét.

+ (A jun. 30-iki kir. leiratot), melynek kíséretében a felirat kijavítás végett visszaküldetett, mint a „M. O.”-nak Bécsből írják, nem Zsedényi, mint általában hitték, hanem gr. Szécsen fogalmazta, még pedig az ország-bíró Apponyi György gróf sugallata szerint.

+ (Alispánválasztás.) Hevesmegye bizottmánya a leköszönt Lipsey Imre helyére Iszák László gyöngyösi főszolgabírótt egyhangulag másodalispánvá választotta.

+ (Madarász Viktor) jeles festész hazánkfia a párisi műkiállításán, hova mint tudjuk, négy festményt küldött be, harmadik osztályu emlékpénzt nyert.

— (A képzőművészek társulata által rendezett kirándulás Visegrádra) mult vasárnap minden tekintetben kielégítőleg s vigan ütött ki, — kivéve azt a kellemetlenséget, melyet a Dunagőzhajózási-társulat Gizelája okozott versenyével, azáltal, hogy a Margit-szigetnél a sziget partja és Mátyás király közé furakodván, oly helyzetbe hozta mind Mátyást, mind magát, mely majd egy pár tutaj-eresztő tót ember életébe került; Mátyás király mulatságra kirándult vendégei között pedig nagy és alapos ijedséget okozott, ugy a szegény tótok életveszélye miatt, kikkel ugy odacsapódott Mátyáshoz a talp, hogy csak hajszalon mult, kivált egyiknek a halála, valamint azon veszedelem miatt is, hogy a két gőzös alig három ölnyi távolságba jutott egymáshoz, s egyiknek a balféltől malmok, másiknak a jobbféltől libegő s összerozant talp miatt nem lehet kitérni. Gizelának, igaz, hogy nem igen volt kit féltetni, mert hajószemélyzetén kívül alig volt rajta valaki, ezekről az urakról pedig csak fölteszük, hogy tudnak uszni! — Ezen utközbeni kellemetlenség kivül minden jól és szépen ment. A gőzös tele volt apró nemzeti zászlókkal, egy ropant nagy zászlón 1848 díszelgett, Patikárus testvérek társasága a Rákóczy-indulóval kezdette meg működését, s menet jövet szebbnél szebb nemzeti dallamokat játszott. A pesti Dunaparton rengeteg néző közönség bucsuzott el szíves éljenzésekkel a vidám társaságtól, Vácson pedig nagy szeretettel fogadta a magyar gőzösök kikötőjébe özőnlött lelkes lakosság. Itt az a barátságos requirálás történt, hogy fényes nappal az egész város lakossága szemelátára elrabolták magukkal a pestiek a váci bírót, Bitterer urat, a ki olyan derék hazafias lelki polgár, hogy bizonyára ostrom alá vették volna érte Visegrádot a váciak, ha nem tudták volna, hogy csak szeretet zálogául hurcoltatott el a barátságos karjaiban. Visegrádon mozsár-üdvölések, s harsogó zene üdvözle a társaságot, a nemzeti lobogókkal díszelő várakalok, melynek romjai között mulatott pár óráig a társaság nagyobb része. — Nem lehet meglemlteni nélkül hagynunk azon rokonszenvnek mindenütt mutatkozott jeleit, melyet a derék Luczenbacher testvérek iránt tanusítanak mind a hajón és a várban reájok irányzott felköszöntések, mind a dunavideki népség bizonyított szép gőzöszük irányában. Még csak azt említjük meg, hogy ök a visegrádi kirándulásból gőzöszük használatáért egy fillért sem fogadtak el, hanem a részvényekből reájok esett mintegy 150 fton már előre oda ajánlották az országosan felállítandó Széchenyi-emlékre. Eljelenek, és virágözökkel becsülettel özött vállalatuk!

+ (A szomoruan híres Gad Ede ellen) sikasztás miatt hozott, 8 évi börtönrre szóló ítéletet a kir. tábla is megerősítette.

+ (A miszlyai kerület) országgyűlési képviselőjeül Bérczay Ödönt választotta meg.

+ (A nagyváradi főgymnasiumi tanulók.) közelebb a zöldben mulatságot rendeztek, s a fenmaradt 45 fnyi összeget a budai népszínház tőlkéje szaporítására szándékoznak küldeni.

+ (Fővárosunkban az építkezés) szépen halad. Mártius óta 117, részint egészen új, részint újra átídomított vagy megnagyobbított ház készült el mostanáig.

+ (A budai magyar népszínház építésén) e hó 15-én mintegy 200 munkás elkezdett dolgozni, s már a tető egy részét le is szedték, midőn a „P. N.” szerint, hatósági rendelet folytán, még pedig a nemzeti színház kérelmére, a munkát félben kellett hagyni. E megfoghatlan (sőt a mi a nemzeti színház állítólagos beleszólását illeti, tökéletesen aplotalan) hír ellenében elismeréssel említjük meg, hogy a Luczenbacher testvérek a tervezett népszínház építéséhez 10,000 téglát ingyen szállítanak ajánlkozta. Nem kisebb elismerés illeti Knopp és Weith öntődjét, kik minden e színházhoz szükséges felírásnak zártszék- és páholyszámmak díjtalan kiállítására vállalkoztak.

+ (Pálffy Károly volt honvédhuszár-főhadnagy) Bönyön, hol 1849. jul. 22-én, csatában vett sebei következtében meghalt, emlékszóbot emeltek, melynek fölállításá s megkoszorúzásá f. hó 8-án nagy ünnepélyességgel ment végbe.

+ (Halálhíradás.) Egressy Samu hazánkfiát súlyos csapás érte. Neje szül. dabasi Halász Amália, kivel 22 évig boldog házasságban élt, elhunyt. Benne a haza lelkes honleányt, az irodalom buzgó pártfogót s a szegények jótévedő gyámolukat vesztették el. Temetése mult vasárnap d. e. zöldkert-utczai 9. számú házából történt, hol hült tetemei megáldatván, a ref. templom alatti sírboltba helyeztetek örök nyugalomra. Temetése fényesen ment véghez. A templomban Török Pál superintendens megható emlékbeszédet mondott az elhunyt lelkes honleány felett.

— (Halálhíradás.) Mult szerdán a hazai tudomány terén érdemeket szerzett, köztiszeletben állott hazánkfiát temették el, Pesten volt országos szemorvos, dr. Szabó János urat. A megboldogult született Tállyán Zemplénmegyében 1790-ik évben, meghalt Temesvárott, utazás közben, szélhűdés következtében 1861. július 13-án. — 1823—1838-ig országos szemorvos állomást viselt, mely idő alatt az országot szántalanszor beutazta. Tudomány és művészetnek nemcsak kedvelője, de pártolója is volt egész életében. Szép könyvtárat, mint halljuk, a s.-pataki főiskolának hagyományozta. A pesti ref. theologiai intézet és ref. főgymnasium alapító között foglal helyet. Általában alig volt intézet és hazai, vagy jótékony czél, melyet a boldogult, áldozatkész részvétével ne támogattott volna. A magyar irodalom és művészet is egyik legbuzgóbb pártolóját veszté benne. Áldás emlékére!

+ (Az erőszakos adóbehajtás), ez a gyönyörűsége alkotmányos mulatság, legközelebb Erdélyben is megkezdődik. Az ideigl. kormányzék tudatta Kolozsvár városával, hogy ha két hét alatt nem fizet, katonai executio jó nyakára.

— (A pankotai gyilkosságot illetőleg.) Zaránd, jun. 10. A Vasárnapi Újság 21-ik számában a „Balesetek” rovatában „Borzasztó gyilkosság” czim alatt, mely Pankotán történt, leirt esetre vonatkozólag, akkor, a mikor a közlő mind a tett, mind a tettesek elleni eljárás az igazsággal egészen ellenkezőleg írva le a történetet, az üldözé esendbiztos elleni gyanúsításra veti a közlés sulypontját, el nem hallgathatunk e részbeni ellenmondásunkkal a nyilvánosság előtt megjelenni, mert: az a tekintjük a tett körülményeit, feleslegesen van megemlítve az idézett közleményben az ablak vasrostélyának kifeszítése, akkor, a midőn az ablakon vasrostély nem is volt; továbbá rágalom az, hogy a nő több helyen késsel felhasgattott és főleg rágalom a 3 éves gyermeknek édes anyja vérében történt megfűrésztésén felül az, hogy a menekülő cseléd után leszurási szándok mellett a nagy kés utána hajittatott, mert mindez nem történt, s így a közlő a tettenek különben is borzasztóságát nemhogy gyengéden írta le, hanem még állír által nagyaniti is nem írtozik (mi czélt akart elérni ezen leírásal? el nem gondolható). — A tettesek kézrekerítésében eljárás véve, az igaz, hogy Zarándra a h. esendbiztos Isipy Ignác ur üldöző legényeivel kocsin jött; igenis fontosan intézően ezt, mert lóháton (mint a madarak riasztására kolompként) jöve, már jó eleve a tettesek tudására jutott volna üldözötésök, holott így egész esendben érkezvén meg, s még a közönség kivül a Pankotán elfogott zarándi Lukuca Toma rablógylkóst a kocsiiban lefektetvén, üldöző legényeit pedig felső öltönyükben elrejtetvén, a kocsiiban felvő egyik rablónak vezetőe szerint egyenesen a második rablótárs kapuja elé ment, ott megállván Vlayk Juont, s utána Kurta Pantye s Nyámecz Gligort is oly ügyes tapintattal és gyorsan még május 18-án fogatta el, hogy még egymásról a tettesek mitsem tudtak, mert az egyik rabló alulirottól kérdő, hogy miért fogatott el? Szintén ez történt végre Styp Mikulajjal is, ki mint a rablottakban osztályos fuvarozta a négy zarándi rablógylkóst a tett színhelyére. Azon nap ugyan, még a tapintatos eljárás daczára is eredménytelenül folyt le vakmerő tagadások miatt a rablónak, de már május 19-én reggel oly szép s példás tapintatást mutatta a esendbiztos ur a borzasztó tett bevallatásában, hogy ő minden mogorvább eljárás mellözésével, egyedül Kurta Pantyét arra vette, hogy ez miszerint kiderülhessen az: hogy bűnös-e, vagy nem? mondja Vlayk Juonnak szemébe, hogy ő már mindent kivallott, és nincs mit tagadni, mert annál sulyosabban nehezedik a törvény igazgása rájok! Mit, miután Kurta Pantye teljesített, kivezetetvén, kevés lélekhez szólás után Vlayk Juon szóról szóra az egész borzasztó tettet kivallotta, mit beismért Vlayk Gligor, Kurta Pantye és Lukuca Toma is úgy, hogy az egész tett borzasztósága metelenül előttünk állott. — Ezen eljárás közben nem mulasztá el h. esendbiztos ur nemcsak a rendes, de rendkívüli kutatást is többszörözve, külön-külön a gyanu alá esett helyeken személyes jelenlétében vezetni. Egy szóval, minden részben megtette h. esendbiztos ur azt, a mi e tárgyban tapintattal hatalmában állott, mert maga rendkívüli fáradozásán felül még 50 fnyi költségeknek — nem tekintve számos esküdjára — ez üldözés alkalmával feláldozására nem késett. — Mi tehát a többször említett h. esendbiztos urnak nyilvános köszönetet szavazunk azért is, mert ezen példás eljárása alkalmával a tettesek elfogásával főleg minket, de a vidéket is hat roz egyöntölt talán örökre megmentett. — Zaránd mezőváros előljárósága nevében Szathmáry Béla.

— (Sorsrúzás.) A hg. Samfőle sorsjegyek jul. 15-én történt húzása alkalmával a 30,539 szám lón a főnyertes, nyert 25,000 fton.

— (Sorsrúzás.) A gróf Waldsteinfőle sorsjegyek jul. 15-én történt húzása alkalmával a 76,286 szám lón a főnyertes, nyert 20,000 fton. (Mindkét sorsrúzás többi nyertesét lásd a P. U. jövő számában.)

— (Adakozás) A Vasárnapi Újság szerkesztőségéhez újabban beküldetett:

A m.-szigeti légett ref. templom és főiskola számára: Vácsondról az ottani közbirtokosság Farkas Imre jog-igazgató által 75 ft. (Ez összeg az illető egyházi felügyelőségnek postai uton azonnal elküldetett.)

A gyöngyösi légették számára: Pestről dr. Bugát Pál 5 db. cs. arany. (Gyöngyös városa polgármesteréhez azonnal elküldetett.)

Táncsics Mihály családja számára: Az orsz. határszélről egy volt honvédhuszár, ígérete szerint m. május havi illetőségét, 5 ft.

A pesti honvédséggyőző egyletnek: Az orsz. határszélről egy volt honvédhuszár, önkéntes kötelezettsége szerint, május havi illetőségét, 3 ft.

Petőfi-szobrára: Szolnokról és Jókutról többen Csere József által 31 ft. 80 kr.

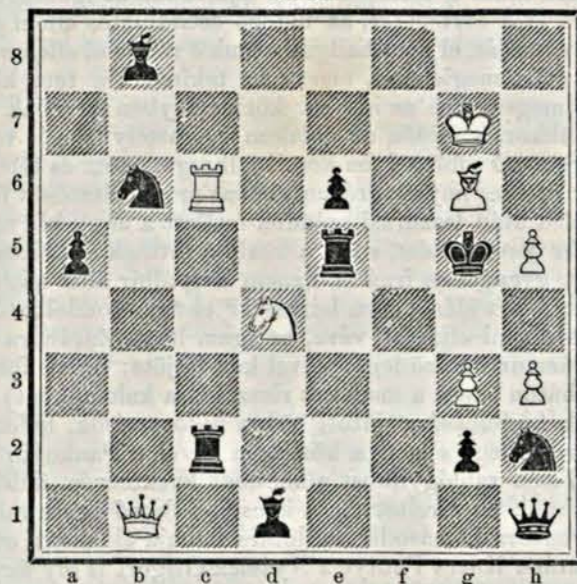
(Az egyes adakozók nevei: I. Jókuton Sztranyovszky Péter nevéstélyén: Sztranyovszky Péter 1 ft, Bogó Gusztáv 1 ft, Masznyik János 1 ft, Zsemberi György 1 ft, Eördögh Gyula 1 ft, Földi János 1 ft, Eördögh Ferencz 1 ft, Nagy Lajos 1 ft, Dogosi Gáspár 50 kr, Csere József 2 ft. Összesen 10 ft 50 kr. — II. Szolnokon: Haynald István 1 ft, Prandler Pál 1 ft, dr. Szűsz Dávid 1 ft, Kauer Ignác 1 ft, Prochaszka Adolf 1 ft, Mondada József 1 ft, Hajóczy Károly 1 ft, Ullman Károly 1 ft, Hoos János 1 ft, Rothberger József 1 ft, Terebely András 1 ft, Borosnyay László 50 kr, Mistéth Lajos 50 kr, Virág József 50 kr, Kapusi Mihály 50 kr, Hartl József 50 kr, Erti Kálmán 50 kr, Szabad-szállási János 50 kr, Hegedüs Imre 50 kr, Horváth János 50 kr, Hegedüs László 50 kr, Pászthi János 50 kr, Makay Imre 50 kr, Dörner József 30 kr, Szivtek Károly 50 kr, Horváth János 50 kr, Kanizsai Józ. 50 kr, Szűcz Lipót 50 kr, Klein Józ. 50 kr, Prandler Alajos 50 kr, Vagner Jenő 50 kr, Karhecz Józ. 50 kr. Összesen 21 ft 30 kr. Jókuton 19 ft. 50 kr. — Összesen 31 ft. 80 kr.)

A nema. színházi nyugdíjalap számára: Pápáról Martonfalvay-Árvay Mária asszony 5 ftot.

Farkas Ignác elmebeteg számára: Pápáról Martonfalvay-Árvay Mária asszony 5 ft. — Gyermekei: Üdön, Géza, Jolán és Elek 50 kr. Összesen 5 ft. 50 kr.

SAKKJÁTÉK.

82-ik sz. feladvány. — Pap Dezsőtől (Pesten).
Sötét.

Világos.

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 77-ik sz. feladvány megfejtése.

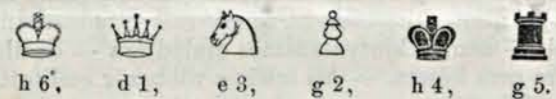
(Engel Imrétől.)

Világos.	Sötét.	Világos.	A)	Sötét.
1) V b6 - c6 :	B e7 - c6 : A)	1)	B e4 - e6 :	
2) B e3 - c4 †	K d4 - d5	2) F e7 - f6 †	B e6 - f6 :	
3) H e8 - f6 †	K tetszés szerint.	3) B e3 - c4 †	K d4 - c4 :	
4) B - e4 : †		4) V c6 - e4 †		

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Lesson: báró Meszén István. — Pesten: Cselkó György. — B. Újvárosban: Kovács Lajos. — Sárospatakon: Szívós Mihály. — Parabutyban: Rothfeld József.

Rövid értesítések. Sz.-F.: K. Ö. Még hiányos, de csak előre! Közemberekből is lehetnek fővezérek.

II. Feladvány. — Gold Samutól (Bécsben).

Világos indul, s 2-ik lépésre matot mond.

Színházi napló.

Péntek, jul. 12. Offenbach társasága első előadásul: „La chatte métamorphosée en femme.“ (A nővé változott macska) és „Médames de Halle.“ (A kofák) című operettek, mintkettő zenéje Offenbachtól. Tele színház. Nagy kiváncsiság. Sok taps és éljenzés, különösen az első darabnál, melyben egy pár kedves dallam valóban figyelmet érdemel. A francia színészek öszszévágó, szabatos játéka bámulásunkat ébresztette fel, — de azt tette a második darab szövege s az előadók piaci, nálunk szokatlan, trivialis szabados modora is.

Szombat, jul. 13. Offenbach társasága második előadásul: „Une Demoiselle en Loterie.“ (Egy hölgy a lutriban) és „La chanson de Fortunio.“ (Fortunio dala.) A közönség ezuttal már nem iparkodott oly nyakra főre, a színházba mint az első előadásra, mindön az általános bérlétszűnet és fölémelt helyárak dacára is, a színház egészen megtelt. Desirée, kinek mind a két darabban volt szerepe, ügyes komikumával sokszor jóízű nevetésre fakasztotta a közönséget; valódi francia elevenséggel játszott. Tostée, Fautin es Taffanel kisasszonyok énekeikkel tüntek ki. A „La chanson de Fortunio“ különösen csinos operette, nem lenne hálátlan dolog színpadunkon állandóan meghonosítani, kivált ha színészeink hozzá még azon ritka könnyűséget és szabatoságot is elsajátítanák, mely e francia társulatnak egyik erős oldalát képezi. (Ugy halljuk, már tanulják is nálunk ez operettet.)

Vasárnap, jul. 14. Offenbach társulatának harmadik föllépteül: „La polka des sabots.“ (A faczipók polkája) és „Le mari a la porte.“ (Férj az ajtó előtt.) Ez utóbbi operettet a pesti közönség is kedvezőleg ismeri, érdekes volt tehát, összehasonlítást tenni a francia és magyar előadás közt, minek folytán azon meggyőződésre jutottunk, hogy a mi színészeink is tudnak valamit, s hogy különösen Szerdahelyi igen ügyes színész.

Hétfő, jul. 15. „Londoni arslánok.“ Vigjáték 5 felv. Kedd, jul. 16. Offenbach társulatának negyedik előadásul: „Orphée aux Enfers.“ (Orpheus az alvilágban.) A színház fuladásig megtelt. Legjobb akarat mellett sem férünk be.

Szerda, jul. 17. Offenbach társulatának (ismét!) ötödik előadásul: „La chanson de Fortunio.“ (Fortunio dala) és „Titus et Bérénice.“ (Titus és Berénice.) Kévs közönség. Fortunio dala ismét nagyon tetszett.

Csütörtök, jul. 18. Offenbach társulatának hatodik előadásul: „Le Pont des soupirs.“ (A sohajok hidja.)

Szerkesztői mondanivaló.

2711. Görgeteg. Erős S. — 2712. Szakál. Basilides J. és Tordas G. L. Szíveskedjenek önk kívánataikkal a lap tulajdonosához fordulni. Mi efféle dolgokba nem avatkoztunk. 2713. Galsa. S. L. Az előfizetési pénz annak idejében Rózsavölgyi műkereskedésben átadott. Ott tessék a művet sürgetni. 2714. Mako. S. F. Az ajánlott vállalat, számításunk szerint, nem ígérne sikert. Uj művek, új összerállítás, új költségek — talán igen. Meggondoljuk. 2715. Rittberg. Cs. E. Egy más tudósító megelőzte. 2716. Pozsony. K. I. Derék külföldi barátjának levele hírlapi közlésre nem alkalmas. Rajta leszünk, hogy a megjelölt utak másikon lásson napvilágot. 2717. Öszhó 27-én 1861. Igen sajnáljuk ön érzékenységét, igazabban: érzélségét. Hogyan bántattunk volna mi a „személy“-t, midön csak egy rosz vers felett törtünk pálcát, melynek szerzője kiltéről fogalmunk sine? A legbecsületeseb ember írhat rosz verset. De ne is sokat haragudjék ön, mert bizony kiadjuk ezt a legujabbnak küldött két verset is, melyek ujra borzasztó prózák, p. o. ez a strófa: „Szóval, az ember s elete Egy oly rejtélyes, mély talány, Mit megfejteni nincs s nem is volt, S nem is lesz lény soha talán.“

A ki ily verset ír, az „nincs s nem is volt s nem is lesz soha talán“ — poeta. (Notabene, a vers czíme: „Öszhó 27-én 1861.“ Jelentjük, hogy azon nevezetes nap, melyen ön ama gondolatidús verset komponálta, folyó évi október 27-én lesz.) Hagyjunk békét egymásnak — ezen a téren!

2718. Jolesva. Stépán F. A két példány egyike meg lön szüntetve, s az 5 ftnyi illetőség az 1862. évi január—június folyamra jegyezve.

2719. Nagy-Kanizsa. H. Gy. A régi okiratot visszaküldjük. A tájképekre nézve akkor adhatnánk választ, ha látnók. Egyelőre nem kérjük azok sürgetését. A készlet fel-dolgozásán munkálódunk.

HETI NAPTÁR.

Hó-és hetinap	Katholik. és Prot. naptár	Gör.-orosz naptár	☉ Nap-kelet nyug.	☽ Nap-kelet nyug.	Izraelit. naptár	☾ Hold-kelet nyug.
Julius	Julius (ó)	ó. p. ó. p.	Ab R.	ó. p. ó. p.		
21 Vasár.	F 9 Legsz.	F 8 Dán.	9 A 4 45 v.	4 26 7 44 14	7 30 3 28	
22 Hétfő	Mária Magd.	Már. M.	10 Euphemia	4 28 7 43 15 Örömn	7 58 4 44	
23 Kedd	Liborius p.	Liborius	11 Prokulus	4 29 7 42 16	8 22 5 57	
24 Szerda	Krisztina sz	Jolánth.	12 Gábor	4 3 7 41 17 Tekuf	8 42 7 10	
25 Csütört.	Jakab ap.	Jakab	13 Aquil.	4 31 7 39 18 Bojt l.	8 59 8 20	
26 Péntek	Anna	Anna	14 Czirjék	4 32 7 39 19 (elal.	9 16 9 27	
27 Szomb.	Zoerard. And	Benedek	15 Athenag.	4 33 7 37 20 45. S.	9 36 10 32	

Holdnegyed : ☾ Holdtölte 22-kén 1 óra 22 perczkor délután.

TARTALOM.

Vázlatok a magyar viselt történetéből: Régi magyar hadsereg : I. Gyalogság (képpel). Viskelaty Béla. — Bessenyei György emlékezete. Szél Farkas. — Zápolya János király (folyt.) Kövöry Mihály. — A gömöri felső-garanvölgyi vasgyárak (foly. két képpel). — Az istökösokról. Dr. Baradocz Lajos. — Tarház : Kakas Márton a színházban. — Falusi gondolatok a forráságban. Mátia Ferencz. — Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyetek. Mi újság? Sakkjáték. Színházi napló. Sakkjáték. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Melléklet: Előfizetési felhívás „Az ideiglenes Törvénykezési Szabályokra.“ (Ezen mű már megjelent.)

Felelős szerkesztő Pákh Albert : (lak. magyar-utca 1. sz.)

30-ik szám.

Nyolczadik évi folyam.

Pest, julius 28-án 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1½ iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félvére 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újjében. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 3. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás : magyar-utca 1. szám.)

A gömöri felső-garanvölgyi vasgyárak és azok igazgatója.

(Vége.)

Eddigi közléseinkben röviden ismertettük e nevezetes hazai ipartelep egyes gyárműveit s előadtuk azok termelési képességét. A nevezetesebb gyárak épületeit rajzokban is bemutattuk, mikhez mai számunkban még hozzá adjuk a zlatnói rudvas-hengergyárr ajzát, melynek leírása mult számunkban foglaltatik. — Mint már multkor megjegyeztük, nem fejezhetők be méltóbban ez ismertetésünket, mint ha olvasóinkat azon érdeműs hazánkiával, ki mintegy 20 év óta ez ipartelep élén áll, szintén megismertetjük.

A herczeg Coburgféle gömöri vasgyárak jelenlegi igazgatója Gömör János, egy, az ipar terén vállalkozási szellemmel bíró felső-magyarországi régi család ivadéka. Született 1813-ban Cset-

iparvállalatot jobb kezekre bizni nem lehetett volna. Mielőtt ez állást elfoglalta volna, az iskolai tanfolyamok bevégezése után, ügyvédi és gazdasági gyakorlatokkal foglalkozott. Joggyakorlaton volt Eperjesen idősb Pulszky Ferencznél, ki Coburg herczeg teljhatalmazottja volt s Rozsnyón Szontagh Lajosnál; később a herczeg költségen, gazdasági tapasztalások szerzése végett Németországot utazta be, s midön haza érkezett, az akkor Rozsnyón fennállott herczegi jószágigazgatóságnál segéd lett.

Midön Gömör János 1842-ben a garanvölgyi vasgyárak igazgatóságát átvette, akkor azok szomorú állapotban tengődtek. Az anyagkészlet teljesen hiányzott; vasércben, szénben nagy volt a szükség; a gyárakat roppant adósság terhelé; nagy baj volt a sok részben idegen származású tisztviselők versengése. Ezek rosz szemmel nézték az új igazgató kinevezését is, ki szerintök, okosabban cselekszik vala, ha ügyvédi gyakorlatánál marad, mint hogy átvesszi oly gyárak vezetését, melyekhez, mint öök hitték, semmit sem ért a magyar táblabíró.

Azonban idő és tapasztalás csakhamar meghazudtolá e bizalmatlankodásokat. Rövid idő mulva új élet ébredt a pangó gyárüzletben, rend és pontosság lépett az elébbi hanyag kezelés helyébe s a szervező és administratív tehetségekkel bíró új igazgató szeme meglátá mindeütt a hiányokat, miket azelőtt teljes technikai képzettséggel bíró, idegen származású elődjei alig vevének észre. A vasgyárak letisztázták terhelő adósságaikat, sőt nem sokára tiszta hasznat eredményeztek; mindenirányban javítások, új építkezések merültek fel, általában lépett igyekezett tartani az új igazgató a kor szellemével, az ipar és kereskedés növekedő kívánalmaival, minek következménye az lön, hogy a vasgyárak nem sokára Magyarország legelső ipartelepei közé tartozának s azok maradtak mai napig is.

GÖMÖR JÁNOS, vasgyár-igazgató.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok

1861. évi második félelvi folyamából

teljes számu példányokkal folyvást szolgálhatunk.

Előfizetési ár : félvére 5 ft.

Csupán a Vasárnapi Ujságra félvére 3 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságokra félvére 2 ft. 50 kr.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Lauderer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten 1861.